

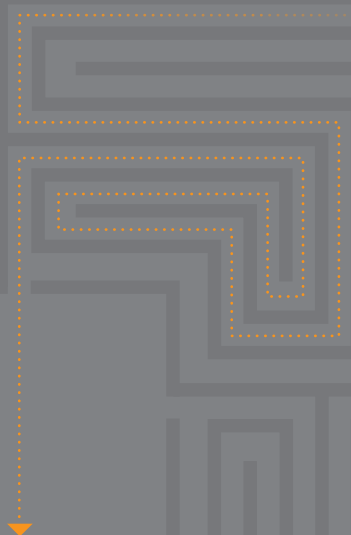
A large, complex maze graphic in shades of gray, filling the background of the page. The maze consists of many interconnected paths and dead ends, creating a sense of complexity and challenge.

SINIŠA BRLAS

KAKO PRONAĆI IZLAZ

VODIČ ZA POMOĆ

U SUZBIJANJU OVISNOSTI MEĐU DJECOM I MLADIMA

ZAVOD ZA JAVNO ZDRAVSTVO "SVETI ROK"
VIROVITIČKO-PODRAVSKE ŽUPANIJE

Siniša Brlas

Kako pronaći izlaz

Vodič za pomoć u suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima

Siniša Brlas

Kako pronaći izlaz

Vodič za pomoć u suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima

Autor

Siniša Brlas, prof.

Nakladnik

*Zavod za javno zdravstvo „Sveti Rok“
Virovitičko-podravske županije*

Stručni recenzenti

*doc. dr. sc. Josip Burušić
mr. sc. Miroslav dr. Venus*

Autorica predgovora

Vesna Šerepac, dipl. ped.

Lektorica i korektorica

Marija Karácsonyi, prof.

Dizajn naslovne stranice

Vanda Čížmek, Definicija

Naklada

1500 primjeraka

Tisak

Grafiti Becker, Virovitica

Virovitica 2009.

Drugo, neizmijenjeno izdanje

Cjelokupna naklada drugog, neizmijenjenog izdanja vodiča tiskana je sredstvima i uz odobrenje Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske i namijenjena je osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj.

Nakladnik zahvaljuje Ministarstvu znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske na potpori.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 667531.

ISBN 978-953-55137-0-4

Siniša Brlas

Kako pronaći izlaz

Vodič za pomoć u suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima

Sadržaj

Predgovor	7
Kako pronaći izlaz	9
1. Osnovno o javnozdravstvenim problemima među djecom i mladima	11
2. Zloupotreba sredstava ovisnosti kao javnozdravstveni problem među djecom i mladima.....	15
3. Prevencija zloupotrebe sredstava ovisnosti u Republici Hrvatskoj	17
4. Preventivni programi u školama	21
4.1. Intenzivniji i osmišljeniji rad s učenicima u razrednim odjelima (razredništvo).....	23
4.2. Rad s učiteljima i nastavnicima	34
4.3. Rad s roditeljima	37
4.4. Rad stručnih suradnika	41
4.5. Suradnja s institucijama i nadležnim tijelima u okruženju	43
5. Mogući pristupi rješavanju problema.....	47
5.1. Altruizam i empatija - najvažniji alati.....	47
5.2. Savjetodavni rad.....	48
5.3. Metode i tehnike savjetodavnog rada.....	49
5.4. Model programa savjetodavnog rada u okviru provedbe školskog preventivnog programa.....	52
5.5. Program, metode i tehnike savjetodavnog rada u Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti	54
6. Vrijednovanje i samovrijednovanje rada	59
7. Zaključno	61
8. Literatura	63
Prilozi	65
Prilog 1. Anketa o agresivnom ponašanju	67
Prilog 2. Anketa o pušenju, pijenju alkoholnih pića i sredstvima ovisnosti	71
Prilog 3. Instrument samovrijednovanja (samoprocjene) rada	75
Prilog 4. Instrument vrijednovanja rada (za korisnike)	81
O autoru	83
Iz stručnih recenzija	87

.....► *Predgovor*

*„Ciljevi su snovi s rokovima.“
Seneka*

Neizmjeno sam sretna i počašćena što sam dobila priliku napisati nekoliko riječi o ovom vodiču za koji je ideja sazrijevala i rečenice nastajale tijekom vremena u kojemu je njegov autor prolazio kroz etape rada u prevenciji suzbijanja ovisnosti.

Ispred nas je knjiga koja je nastajala tijekom dužeg razdoblja, u kojemu sam imala dovoljno vremena upoznavati njezina autora. Ovaj vodič na jednostavan i pregledan način nudi niz savjeta i koraka u rješavanju određenih problemskih situacija, a kako je autor dugi niz godina bio dijelom odgojno-obrazovnog sustava, želio je svoje iskustvo zabilježiti pisanom riječju. Vodič je praktičan ne samo zbog primjenjivosti u razrednom odjelu, već i u mikrokozmosu i makrokozmosu rada s djecom i mladima. On je dobrodošao onima koji se već stanovito vrijeme bave ovom problematikom, no jednako tako i svima koji su na početku „borbe“ s tim problemima. S pomoću ove knjige svi koji rade u odgojno-obrazovnom sustavu mogu pretvoriti školu u mjesto gdje se čine prvi koraci u poučavanju, ali ona služi i da sve koji čitaju ovu knjigu podsjeti na već poznate i doživljene izazove i da ukaže i na one još nepoznate. Kada uzmemo knjigu u ruke, čini nam se da mnogo toga već znamo, ali to je zbog rada na prevenciji koja se provodi na našim prostorima. Osim upoznavanja s problemima knjiga nudi i rješenja kako da prihvatimo slučajeve u kojima nismo bili uspješni.

Nakon dugogodišnjeg rada sa Sinišom usuđujem se reći da on pripada onoj skupini psihologa koji znanost primjenjuju u svakodnevnom životu. Sadržaj ovog vodiča čini njegovo osobno iskustvo u radu na prevenciji ovisnosti unutar školskog sustava, ali i u neposrednom radu s ovisnicima. Knjiga „Kako pronaći izlaz“ svakome od nas može dati odgovore na neka od postavljenih pitanja. Knjiga može poslužiti kao okvir u kojem je ostavljeno dovoljno prostora za različite pristupe i integraciju u dijelovima koji su svima zajednički.

Nadam se da će ova knjiga pronaći svoje mjesto u svijetu roditelja, učitelja i nastavnika, pedagoga, psihologa, defektologa, socijalnih radnika... te da će svima poslužiti za daljnju nadgradnju uz primjenu sustavne teorije.

Hvala na ukazanom povjerenju i želji da sve zaokružiš u cjelinu.

*Vesna Šerepac, dipl. pedagoginja
koordinatorica Školskog preventivnog programa
u Virovitičko-podravskoj županiji*

.....▶ *Kako pronaći izlaz*

Javnozdravstveni problemi u našoj državi takve su naravi da zahtijevaju brzu i učinkovitu (re)akciju u smjeru njihova reduciranja i suzbijanja. Sve značajniji problem jest i sve izraženija zlouporaba sredstava ovisnosti, a svakako je problemu ovisnosti posebno izložena populacija djece i mladih pa su mjere i postupci koji se prema njima i s njima provode posebno delikatni i s potencijalno mnogostrukim posrednim i neposrednim posljedicama. „Ono najgore u svemu je činjenica da se granica dobi osoba koje se susreću s drogom stalno spušta i sada je već došla na razinu mlađe tinejdžerske dobi.“ (Radović, 2004., str. 5), a već se „djeca čije su majke ovisne o drogi mogu roditi također ovisna o drogi i vjerojatno će imati brojne razvojne probleme.“ (Vasta, 2005., str. 151). Stoga svi koji rade s djecom i mladima trebaju biti kompetentni; stručno, socijalno i emocionalno. Pojedini autori vrlo su kritični kada pišu o problemu ovisnosti među djecom i mladima, a pogotovo o mjerama i aktivnostima poduzetim u smjeru njegovog suzbijanja. „U udžbenicima osnovnih i srednjih škola zanemarivo je malo tekstova o drogama.“ (Radović, 2005., str. 15).

Mnogo je tehnika i postupaka koji se mogu koristiti u radu s ciljem reduciranja ili potpunog uklanjanja problema, ali je svima zajedničko da se odnose na intervenciju unutar doživljavanja i ponašanja mladoga čovjeka, a to je područje kojim se bavi jedino psihologija. Kako se o mladima skrbe i osobe koje nisu psiholozi, namjera je ovoga teksta iskustvo i spoznaje iz neposrednog rada podijeliti sa svima koji na bilo koji način pomažu mladima. Moje iskustvo odnosi se na višegodišnji rad u odgojno-obrazovnom sustavu gdje sam kao stručni suradnik-mentor i voditelj školskog preventivnog programa sudjelovao u neposrednim preventivnim aktivnostima u primarnoj i ranoj sekundarnoj prevenciji. Na temelju toga iskustva nastao je Program savjetodavnog rada u okviru školskog preventivnog programa (Brlas, 2005., str. 131).

Iskustvo neposrednog rada i s ostalim osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti i koji su klijenti u Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije čiji sam voditelj, pokazuju da je ovaj model savjetodavnog rada primjenjiv i na populaciju širu od školske. Napominjem kako sam navedena neposredna iskustva stjecao istodobno radom u odgojno-obrazovnom sustavu i u Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti, što je vrlo značajno i specifično iskustvo.

Tekst koji slijedi namijenjen je stručnim osobama koje se na različite načine susreću s djecom i mladima koji su u doticaju sa sredstvima ovisnosti ili koji manifestiraju rizične oblike potencijalno ovisničkog ponašanja. Smatram kako ovaj iskustveni model mogu podjednako uspješno primjenjivati učitelji, nastavnici, psiholozi, pedagozi, defektolozi, socijalni radnici i zdravstveni djelatnici. Upravo je primjenjivost i prilagodljivost predloženih mjera i postupaka karika koja nedostaje u mreži suradnje osoba i nadležnih tijela koji skrbe o osobama koje su u kontaktu sa sredstvima ovisnosti ili su u rizičnoj skupini da to postanu.

Autor

→ 1. *Osnovno o javnozdravstvenim problemima među djecom i mladima*

Djeca i mladi posebno su osjetljiv dio populacije, a od svih javnozdravstvenih problema tri su za njih posebno pogubna: alkoholizam, pušenje duhanskih proizvoda i zlouporaba sredstava ovisnosti. Javnozdravstveni problemi i njihove posljedice saniraju se na različite načine, ali je najbolje rješenje prevenirati njihov nastanak. Preventivne aktivnosti osnova su dakle cjelokupnog djelovanja na suzbijanju problema.

Formiranje identiteta, odvajanje od primarne obitelji, jačanje utjecaja vršnjačkih skupina i ostali poznati i priznati činitelji zasigurno ne pridonose jednostavnoj kontroli odrastanja mladih ljudi. Koliko je složena eksterna kontrola ponašanja (i doživljavanja) mladog čovjeka, jednako je složena i često izvan kontrole samokontrola pojedinaca, pogotovo u situacijama koje nude puno toga za malo uložene truda. A u ovu se definiciju hedonističkog odnosa prema svijetu nažalost savršeno uklapaju sredstva ovisnosti koja kao dio ukupnosti negativnih utjecaja kojima su mladi izloženi pridonose njihovu ionako složenom i burnom, negativizmom prožetom odrastanju (napokon) odrasle osobe.

Alkoholizam je vjerojatno najveći javnozdravstveni problem u našoj zemlji. Ono što je u razvijenom svijetu neadekvatno i problematično ponašanje, u našoj kulturi nažalost često koketira s običajima i kao takvo je manje socijalno neprihvatljivo. S pušenjem je vrlo slično; institucije su dužne provoditi zakone, ali su oskudni mehanizmi kontrole propisanih oblika ponašanja. Dok se tome još pribroji i čak otvoreno roditeljsko odobravanje (a pogotovo nepoduzimanje mjera sprječavanja), škole sa svojim preventivnim aktivnostima ostaju usamljene u borbi protiv ovoga zla. A kako jedno zlo nikada ne dolazi samo, i opet na žalost, pokazuju jasni obrasci prema kojima pušenje duhana mladim ljudima predstavlja uvod u konzumiranje sredstava ovisnosti koja se uzimaju na isti način, dakle pušenjem. U prvom

se to redu odnosi na sveprisutnu i mladima lako dostupnu marihuanu čiji psihoaktivni sastojak THC (tetrahidrokanabinol) djeluje negativno na doživljavanje i ponašanje pojedinca. Vrlo se brzo mladi ljudi, znatiželjni i istraživalačke naravi, te povodljivi i spremni “platiti” visoku cijenu “ulaznice” u društvo vršnjaka, odluče i za ostala sredstva ovisnosti koja onda više ne mogu (često i ne žele) voljno kontrolirati.

Osim navedenim javnozdravstvenim problemima, mladi su izloženi i agresiji. Agresiji, nasilju i zlostavljanju, koji se uvjetno ovdje koriste kao sinonimi, u određenoj su mjeri učenici izloženi u školi i djeca unutar obitelji u svoje slobodno vrijeme. Ta je agresivnost od strane učitelja i nastavnika ili ostalih učenika uglavnom verbalna, a rjeđe manifestna kao fizički napad, tjelesno kažnjavanje ili seksualno iskorištavanje. Slično je i unutar obitelji gdje su najčešće svađe i galame, a manje su zastupljena dramatična tjelesna i seksualna zlostavljanja. Unutar postojećih programa mjera za povećanje sigurnosti u školama potrebno je naglasiti rad s roditeljima u smislu pomoći škole na razvijanju kvalitetnih stilova roditeljstva i afirmaciji karijere uspješnog roditeljstva, svi nastavnici moraju prilagoditi metode i nastavna umijeća tako da se konfliktne situacije s učenicima niti ne razviju, a i učenicima je potrebna pomoć u usvajanju pozitivnih životnih stilova i stavova. Kako su agresija i zlouporaba sredstava ovisnosti aberantna i delikventna ponašanja, zasigurno postoji odnos među njima. Zbog toga je u prilogu predložen anketni upitnik koji može poslužiti u identificiranju nasilja prema djeci i mladima i među njima.

U školama (i ostalim odgojno-obrazovnim ustanovama) uglavnom su nositelji preventivnih aktivnosti stručni suradnici (psiholozi, pedagozi...), i to u okviru provedbe propisanih preventivnih programa usmjerenih suzbijanju sredstava ovisnosti u širem smislu. Odnedavno su (i) stručni suradnici i članovi školskih povjerenstava za borbu protiv pušenja kojima je jedna od osnovnih i prvih zadaća pratiti pojavnost pušenja u školama. Dakle, stručne osobe u ustanovama koje skrbe o djeci i mladima koordiniraju preventivne aktivnosti. Za sada su preventivni i zaštitni programi samostalne programirane cjeline, iako ima naznaka, a dobro bi bilo da tako i bude, kako će se objединiti sve preventivne aktivnosti u jedinstveni program preventivnog djelovanja u ustanovama. Dobro je to rješenje stoga što je velika korelacija sadržaja

(za sada) između ovih posebnih programa, a što svakako ne štedi vrijeme za djelovanje i iscrpljuje resurse u organizacijskim pitanjima.

Iako su aktivnosti usmjerene borbi s problemima kvalitativno vrlo raznolike, nema sustavnog pristupa, a pogotovo nedostaju konkretne i s iskustvom povezane smjernice o tome kako postupati. Ovaj je vodič namijenjen svima koji poduzimaju mjere i postupke usmjerene suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima, a temelji se na neposrednom iskustvu, te može biti pomoć u kreiranju ciljeva, aktivnosti usmjerenih ciljevima i vrjednovanja provedenih postupaka u suzbijanju ovisnosti.

→ 2. *Zlouporaba sredstava ovisnosti kao javnozdravstveni problem među djecom i mladima*

Iako postoje i ostali javnozdravstveni problemi među djecom i mladima, ovaj je vodič usmjeren problemu zlouporabe sredstava ovisnosti. S obzirom na uzimanje sredstava ovisnosti mogu se razlučiti tri skupine mladih.

Prva skupina: **Rizična djeca i mladi**

U ovoj su skupini oni koji uopće nisu u dodiru sa sredstvima ovisnosti, ali se za njih s obzirom na njihovo psihosocijalno i psihofizičko funkcioniranje može pretpostaviti da će u trenutku kada dođu u doticaj sa sredstvima ovisnosti podleći negativnim utjecajima i uzeti ta sredstva. Za ovu je skupinu djece i mladih, prema mojemu iskustvu, najbolja prognoza u provedbi preventivnih aktivnosti.

Preventivne i ine aktivnosti opisane su Nacionalnom strategijom suzbijanja zlouporabe droga u Republici Hrvatskoj, a operativno županijskim i školskim preventivnim programima (programima odgojno-obrazovnih ustanova).

Druga skupina: **Ekperimentatori** (povremeni ili vikend-konzumenti)

U drugoj su skupini oni koji sredstva ovisnosti uzimaju tek povremeno (najčešće vikendom). Stoga se i nazivaju povremenim ili vikend-konzumentima i njih je više u cjelokupnoj populaciji. Provedba preventivnih aktivnosti kod njih može rezultirati prestankom uzimanja ili barem smanjivanjem čestine uzimanja (najčešće se to ogleda produljivanjem razdoblja neuzimanja).

Treća skupina: **Ovisnici**

Ovisnici su u najmanje brojnoj skupini. Njih je, na sreću, najmanje u populaciji djece i mladih i njima je uglavnom potrebno ozbiljno ambulantno ili čak bolničko liječenje. To su bolesne osobe jer ne mogu riješiti problem bez stručne medicinske pomoći.

Naravno da uzimanje sredstava ovisnosti započinje prvim uzimanjem pa je u smislu primarne i rane sekundarne prevencije koju provode odgojno-obrazovne ustanove i centri za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti lepezom programiranih i ciljanih aktivnosti, a u svrhu ciljanog planiranja mjera i postupaka, nužno znati koji je najčešći povod eksperimentiranju odnosno početku uzimanja sredstava ovisnosti. U etiološkom smislu ključne su nam izjave ispitanika do kojih dolazimo nakon njihova introspektivnog uvida.

Dva se pitanja i problema posebno ističu:

1. Činitelji koji su bili povodom početka eksperimentiranja ili uzimanja sredstava ovisnosti po redoslijedu važnosti za ispitanika.
2. Utjecaj socijalnog pritiska, problematičnih situacija i nedostatka samokontrole na početak uzimanja sredstava ovisnosti.

Kvalitativnom i kvantitativnom analizom povoda uzimanju sredstava ovisnosti, i to među osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti, može se zaključiti kako mladi najviše započinju s eksperimentiranjem iz znatiželje i iz potrebe za zabavom, te značajno i zbog dosade, a sve su to manifestacije koje sugeriraju probleme sa samokontrolom ponašanja. Aberantna i asocijalna ponašanja svakako se mogu učiti, ali i "oštećenja nervnog sustava uvjetuju nedostatak samodiscipline" (Radović, 2004., str. 31). Utjecaj vršnjaka je također značajan povod za početak eksperimentiranja sa sredstvima ovisnosti, kao i želja za samopotvrđivanjem, a što je razumljivo s obzirom na činjenicu da je većina ispitanika iz srednjoškolske populacije, dakle adolescenti su to kod kojih je izražen socijalni utjecaj i socijalni pritisak skupine. Dosta visok rang zauzimaju psihološki razlozi koji su povodom uzimanja sredstava ovisnosti, ali se oni gotovo isključivo odnose na populaciju ovisnika kojima su vjerojatno neurotska stanja, depresija i nesigurnost u osnovi njihove adiktivnosti. Pomalo začuđuje da gotovo nitko nije naveo neznanje o štetnim posljedicama kao jedan od najvažnijih povoda eksperimentiranju, što je dobro jer "neznanje i needuciranost svakako znače izloženost najvećem riziku" (Radović, 2004., str. 5).

Već se na temelju navedenih saznanja može dakle uvidjeti kako značajan prostor u području suzbijanja ovisnosti treba usmjeriti preventivnim aktivnostima, posebno u primarnoj i ranoj sekundarnoj prevenciji. Daljnje smjernice odnose se upravo na preventivne razine.

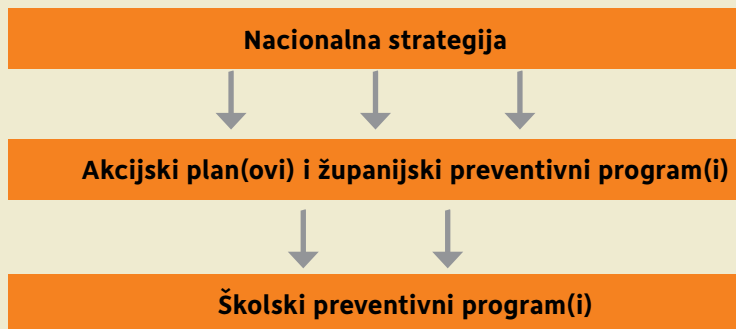
3. *Prevenција zlouporabe sredstava ovisnosti u Republici Hrvatskoj*

Preventivne su aktivnosti ključni element u suzbijanju ovisnosti i one su jasno definirane i istaknute formalnim dokumentima koji strukturiraju i kreiraju pristupe rješavanju problema.

Prevenција je skup mjera i postupaka usmjerenih ranom otkrivanju znakova koji upućuju na elemente, u ovom slučaju ovisničkog ponašanja, i osmišljavanje osnaživanja kapaciteta pojedinaca, njihovih obitelji, te stručnih osoba i nadležnih tijela (uglavnom škola) u donošenju pozitivnih odluka i smanjivanju štete zbog donesenih negativnih odluka. U tome smislu prevenција zlouporabe sredstava ovisnosti može biti **primarna** (uključuje informativni, edukativni i savjetodavni rad o mogućim štetnim posljedicama ovisničkog ponašanja, te osnaživanje i pomoć u razvijanju pozitivnih životnih stilova), **sekundarna** (već uključuje neposredni rad s osobama koje se rizično ponašaju i/ili već eksperimentiraju sa sredstvima ovisnosti) i **tercijarna** (uključuje kompleksne psihosocijalne i medicinske tretmane osoba koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti, u smjeru sprječavanja daljnjeg ovisničkog ponašanja ili smanjivanja štete od takvog ponašanja).

Mladi ljudi velikom su većinom uključeni u odgojno-obrazovni sustav i upravo ondje preventivne aktivnosti trebaju biti najviše zastupljene i najobuhvatnije.

Sada je situacija takva da struktura prevencije u odgojno-obrazovnom sustavu u našoj državi slijedi princip:

Nositelji:

1. razredni odjeli (učenici)
2. razrednici i nastavnici
3. roditelji
4. stručni suradnici
5. šira društvena zajednica
6. (policijske uprave, centri za socijalnu skrb, zavodi za javno zdravstvo, domovi zdravlja, bolnice, zavodi za zapošljavanje, centri za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti, županijska povjerenstva za suzbijanje ovisnosti ...)

Nacionalna strategija ključni je državni dokument koji usmjerava mjere i postupke institucija, nadležnih tijela i osoba prema zadanim ciljevima. Dakle, na taj su način definirane aktivnosti uglavnom i svih koji su dužni skrbiti o suzbijanju ovisnosti među djecom i mladima, a posebno unutar odgojno-obrazovnog sustava.

Na temelju Nacionalne strategije županije u Republici Hrvatskoj (posredstvom županijskih povjerenstava za suzbijanje ovisnosti) izrađuju akcijske planove dijelom kojih su i županijski preventivni programi.

Na koncu, svaka odgojno-obrazovna ustanova u svakoj pojedinoj županiji izrađuje svoj školski preventivni program te imenuje osobu (najčešće je to stručni suradnik) koja koordinira njegovu provedbu na razini ustanove.

Unutar provedbe preventivnih aktivnosti najistaknutiji je problem, naravno ne i jedini, mjerenje rezultata provedenih aktivnosti. Preventivne su aktivnosti slijed takvih mjera i postupaka koje nije moguće lako metrijski obrađivati i interpretirati, a posebno ne u prirodnim uvjetima (u stvarnoj školskoj situaciji) u kojima se aktivnosti isključivo provode. Ako nemamo kontrolnu skupinu ispitanika, a uglavnom nemamo, tada je mjera vrednovanja zapravo samo procjena korisnosti, i to prema tri kriterija:

1. s obzirom na ostvarenost zadanih ciljeva
2. s obzirom na odsutnost i/ili smanjenje frekvencije štetnih oblika ponašanja pojedinaca ili skupina. U ovom je slučaju korisno, gotovo nužno, koristiti dijagnostički instrumentarij: ankete, upitnike, analize slučaja... (prijedlog pojedinih instrumenata nalazi se u prilogu) i
3. s obzirom na zadovoljstvo dionika u procesu provedenim aktivnostima (prijedlog pojedinih instrumenata nalazi se u prilogu).

4. Preventivni programi u školama

Preventivne aktivnosti usmjerene suzbijanju ovisnosti kreirane su školskim preventivnim programom u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Program je samostalna cjelina, ali je dijelom godišnjeg plana i programa rada ustanove. Školskim preventivnim programom propisani su ciljevi, mjere, nositelji aktivnosti, oblici rada i mehanizmi vrjednovanja postupaka koji se provode u smjeru suzbijanja ovisnosti općenito i ovisničkog ponašanja na pojedinačnoj i osobnoj razini.

Cilj i krajnji rezultat provedbe školskog preventivnog programa trebao bi biti smanjenje interesa mladih za eksperimentiranjem i uzimanjem sredstava ovisnosti, a da bi se taj cilj dosegnuo, provodi se niz mjera koje su grupirane kao:

1. Nespecifični oblici rada i preventivne mjere
2. Specifične preventivne mjere.

Navedene se **mjere** ostvaruju:

1. **osposobljavanjem nastavnika** da unaprjeđivanjem nastavnog procesa postanu kreatori “kvalitetne škole”, škole prilagođene učenicima i njihovim potrebama u procesu psihofizičkog i psihosocijalnog rasta i razvoja, škole koja razumije što je zaista važno u životu (mladog) čovjeka, škole koja je učenicima ugodan milje, bez pritisaka, opterećenja, poniženja, nepravde i frustracija;
2. **afirmacijom karijere uspješnog roditeljstva** putem pomoći roditeljima u unaprjeđenju kvalitete institucije braka i obitelji, te pomoći roditeljima kako bi oni unaprijedili znanje o metodama odgoja djece i razvili motivaciju za rad s djecom te bili elementarno obučeni za rane intervencije u kriznim situacijama;

3. **putem pomoći u organizaciji slobodnog vremena učenika** uključivanjem u izvannastavne i izvanškolske sportske i druge aktivnosti, a u suradnji s drugim institucijama lokalne zajednice i uz stručan nadzor;
4. **specifičnim obrazovanjem učenika** o pitanjima vezanim uz uzimanje sredstava ovisnosti i razvoja ovisnosti, njihov štetni utjecaj i moguće posljedice.

Nositelji su preventivnih mjera u školama svi dionici odgojno-obrazovnog procesa (svi subjekti), a to su:

1. razredni odjeli (učenici)
2. razrednici i nastavnici (učitelji)
3. roditelji učenika
4. stručni suradnici (pedagozi, psiholozi, knjižničari...)
5. šira društvena zajednica i mjerodavne institucije i nadležna tijela (policijske uprave, centri za socijalnu skrb, zavodi za javno zdravstvo i njima pripadajući centri za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti, domovi zdravlja, bolnice, zavodi za zapošljavanje i druge institucije i nadležna tijela).

Oblici rada uključuju niz postupaka i aktivnosti nositelja u provedbi programiranih aktivnosti, a uglavnom se mogu grupirati kao:

1. intenzivniji i osmišljeniji rad s učenicima u razrednim odjelima (razredništvo)
2. rad s učiteljima i nastavnicima
3. rad s roditeljima
4. rad stručnih suradnika
5. suradnja s mjerodavnim institucijama i nadležnim tijelima u okruženju.

4.1. Intenzivniji i osmišljeniji rad s učenicima u razrednim odjelima (razredništvo)

Unutar odgojno-obrazovnog procesa odgojna je funkcija (uz obrazovnu) posebno važna; ona je temeljni čimbenik školskog preventivnog programa čiji je vodeći princip poticati zdrave stilove življenja. Kompleksna je uloga razredništva u tome nezamjenjiva.

Razredništvo je skup poslova i radnih zadataka koji obuhvaćaju koordinaciju aktivnosti vezanih uz razredni odjel, učenike unutar razrednog odjela i roditelje tih učenika, ali i uz učitelje i nastavnike koji održavaju nastavu u razrednom odjelu, te uključuje i specifično educiranje o životnim vještinama, odgoj (i obrazovanje o odgoju) i administrativne poslove.

Kako bi se razrednicima pomoglo u smislu prevencije i suzbijanje ovisnosti, treba im pomoći uklopiti sadržaje vezane uz školski preventivni program u plan i program rada razrednika i razrednog odjela. Sadržaji se moraju nadovezivati jedni na druge tako da čine cjelovit pristup preveniranju pojave psihoaktivne ovisnosti djece i mladih. Zbog toga je sadržaje potrebno realizirati permanentno u svim razredima tijekom obrazovanja, a iskustva ukazuju kako je s tim na odgovarajući način potrebno započeti već u nižim razredima osnovne škole.

Treba voditi računa da svaka aktivnost bude usmjerena ciljevima. Ciljevi su ona krajnja situacija ili oblik ponašanja kojima težimo i jedino prema ciljevima možemo valjano usmjeriti aktivnosti koje poduzimamo. Krajnji je cilj u provedbi preventivnih aktivnosti škola uspjeha i uspjehom ispunjen život pojedinca, a za one manje optimistične i opreznije cilj se može definirati i kao škola bez neuspjeha i život bez neuspjeha.

Tijekom rada s učenicima potrebno je reducirati korištenje termina vezanih uz ovisnosti, osim u edukativnom i informativnom dijelu o štetnim utjecajima pojedinih sredstava ovisnosti, ali je potrebno poticati usvajanje pozitivnih i ispravnih stavova u životu i razvijanje zdravih stilova življenja. U ovom je dijelu svakako preporučljivo da se razrednici za pomoć obrate stručnim osobama koje se profesionalno bave suzbijanjem ovisnosti.

Oblici rada razrednika s učenicima i roditeljima trebaju slijediti poznate metodičke i didaktičke principe u odgojno-obrazovnom procesu, a najčešći oblici rada su:

Oblik rada	Način ostvarivanja
Individualni	Diskretni personalni zaštitni program usmjeren ka pojedincu koji ima problem, ali na način da se izbjegne isticanje i etiketiranje pojedinca.
Grupni	Kreativne socijalizacijske skupine na način da se pruži pomoć u razvijanju socijalnih vještina.
Zajednički	Predavanja i diskusije na satovima razrednog odjela i roditeljskim sastancima.
Obiteljski	Uključivanje u rad članova obitelji učenika koji je u pojedinom obliku ciljanog tretmana.
Suradnja s institucijama i nadležnim tijelima	Suradnja s institucijama i nadležnim tijelima (centri za suzbijanje ovisnosti, centri za socijalnu skrb, policijske uprave, obiteljski liječnici, zavodi za zapošljavanje...) putem razmjene iskustava i informacija, te susreta, predavanja, radionica...

Razrednik koordinator

Razrednik je jedan od nositelja školskog preventivnog programa. U tom su mu smislu osnovne zadaće:

- suradnja s voditeljem školskog preventivnog programa
- dodatna suradnja s roditeljima učenika koji imaju problem
- uspostavljanje protoka informacija s institucijama i nadležnim tijelima koje mogu suradnički pomoći u radu
- poticanje učeničke kreativnosti (stvaranje osjećaja zadovoljstva učenika školom i samima sobom; razvijanje osjećaja kompetentnosti)

Razrednik profesionalni odgojitelj

Razrednici bi neprekidno trebali imati na umu da su odgojna i obrazovna funkcija unutar odgojno-obrazovnog procesa dvije cjeline unutar nedjeljivog kurikulumu. Dolazi ponekad i do propusta u radu s razrednim odjelom, a najčešći je kada razrednici sat razrednog odjela koriste samo za rješavanje “pedagoške dokumentacije” (opravdavanje izostanaka i sl.), pri čemu se komunikacija s učenicima obično svodi na jednog (ili najviše nekoliko) učenika, a ostali učenici su prepušteni sami sebi. Na taj se način tijekom sata razrednog odjela pažnja može posvetiti samo nekolicini učenika (najčešće najproblematičnijih), dok su ostali zakinuti za kontakt s razrednikom. I onda se razrednicima može dogoditi da ne poznaju podjednako sve učenike vlastitog razrednog odjela te se nerijetko iznenade kada dobri učenici počnu pokazivati znakove odstupanja od slike kakvu su razrednici o njima stvorili.

Rad s učenicima unutar sata razrednog odjela potrebno je organizirati racionalno; sat razrednog odjela koji je (uglavnom) uvršten u raspored nastavnih sati potrebno je organizirati uključivanjem svih (ili barem većine) učenika u razvijanje homogenosti socijalnih kontakata unutar grupe (razredni odjel je grupa) i podučavati ih komunikaciji i ostalim socijalnim vještinama. Radi toga je potrebno isplanirati rad razrednog odjela tijekom godine. Od učenika koji imaju određene teškoće u učenju ili ponašanju potrebno je formirati homogene skupine, te s njima raditi izvan redovite satnice određene rasporedom. I jedan i drugi oblik rada može uključiti stručnu i kolegijalnu pomoć stručnog suradnika u školi ili pak nekog drugog stručnjaka izvan škole (naravno, u dogovoru sa stručno-razvojnou službou škole). Nije poželjno učenike koji imaju određene probleme (u učenju, ponašanju ili obitelji) “prozivati” pred razrednim odjelom jer to može imati suprotne učinke od željenih; može kod učenika izazvati povlačenje u sebe ili otpor (čak i agresiju), ili na primjer pigmalion efekt (učenik će se početi ponašati u skladu s našim mišljenjem o njemu, iako možda zaista i nije takav). Razrednici trebaju zračiti toplinom i pokazivati interes za svaku (pa i najbanalniju) inicijativu učenika. Kako bi stvorio cjelovitu sliku o uvjetima u kojima učenik živi, razrednik, u dogovoru s roditeljima učenika, može posjetiti i obiteljski dom učenika. Ne treba zaboraviti da se autoritet u poslu učitelja i nastavnika (i razrednika) ne stječe na osnovi profesorskog zvanja,

već na temelju stručnosti i neposredne korisnosti koju učenici imaju od učitelja i nastavnika odnosno razrednika.

Razrednik administrator

Razrednik je voditelj razrednog odjela i razrednog vijeća te se podrazumijeva da je odgovoran za uredno vođenje razredne dokumentacije, a što se u praksi uglavnom svodi na vođenje razredne knjige i upisivanje podataka u matičnu knjigu. Ponekad razrednicima nije dovoljno jasno da su odgovorni, osim za elemente koje sami unose u razrednu knjigu, i za pravodobno i točno upisane podatke koje upisuju predmetni učitelji i nastavnici (ocjene, bilješke o učenikovom napredovanju, podatke o zadaćama i programima i sl.). Razrednik može (i mora), u slučaju da su pojedini podaci ispušteni ili su pogrešno napisani, upozoriti i/ili zamoliti kolege učitelje i nastavnike da podatke iz svojega predmeta ažuriraju ili isprave, te prema potrebi može sazvati i razredno vijeće. Razredno vijeće u pravilu saziva razrednik koji je i voditelj razrednog vijeća; razredno vijeće “vijeća” o stručnoj i nastavnoj problematici vezanoj za određeni razredni odjel. No, često se razredno vijećanje svodi na izricanje pedagoških mjera i, eventualno, elaboriranje pojedinih učenika koji imaju probleme na nastavi (u učenju i/ili vladanju). Razredna vijeća premalo pažnje obraćaju identifikaciji darovitih učenika i planiranju njihova dopunskog obrazovanja te traženju uzroka (i mogućih rješenja) problema, posebno onih kojih su uzroci unutar obitelji učenika. Sve to kod članova razrednih vijeća stvara dojam o pretjeranom “administriranju” i o malo rada s učenicima, a ne shvaćaju da su ponekad i sami podjednako odgovorni i zaslužni za takvu situaciju zahvaljujući vlastitoj pasivnosti kao člana razrednog vijeća. Dakle, razredna bi vijeća svakako trebala uključivati i razmatranje pitanja vezanih uz aberantno ponašanje pojedinih učenika i pomoći razredniku u kreiranju mjera i postupaka za rad s njima. Zbog toga je neobično važno da učitelji i nastavnici vode evidenciju o neposrednom radu s učenicima tijekom predmetne nastave, što će pomoći razredniku u kreiranju programskih aktivnosti za rad s učenicima (a ne samo, kako je naglašeno, izricati odgovarajuće pedagoške mjere).

Razrednik specifični edukator i pomagač u osmišljavanju slobodnog vremena

Posebno je bitan kreativni i grupni rad unutar sata razrednog odjela. Pri tome je prilikom obrade važnih tema koje su u funkciji educiranja, informiranja i motiviranja za usvajanjem pozitivnih stavova, vještina i navika potrebno slijediti princip: uvod razrednika - razrada teme od strane učenika (dvoje ili troje) - grupna diskusija ili rad u grupama. Razrednici trebaju što većim brojem tema obuhvatiti pitanja vezana za pomoć u organizaciji slobodnog vremena učenika koje je, kako istraživanja pokazuju, značajan i rizičan čimbenik za razvoj ovisničkog ponašanja.

Edukacija u školi treba obuhvatiti važna područja psihofizičkog i psihosocijalnog rasta i razvoja mladog čovjeka, a među najvažnijim (ali ne i jedina) područjima su:

1. uloga pojedinca u društvu

Set tema iz ovoga područja može pomoći mladima u njihovu psihosocijalnom odrastanju kako bi postali dobro socijalizirane i socijalno kompetentne osobe. Naglasak je potrebno usmjeriti razvijanju pozitivnih komunikacijskih vještina i samokontroli ponašanja pojedinca u grupi.

2. uloga učenika u razrednom odjelu

Razredni je odjel grupa. Važno je to iskustvo za mladoga čovjeka jer se cjelokupni socijalni život odvija u raznim grupama ljudi te se iskustva, a posebno znanja koja o životu i radu u grupi mladi steknu u ovoj razvojnoj fazi presudno odražavaju na njihov život.

3. organizacija slobodnog vremena

Slobodno je vrijeme, kojega u funkciji odrastanja mladi imaju sve više, rizičan čimbenik za pojavu različitih aberantnih oblika ponašanja. Istraživanja pokazuju kako mladi slobodno vrijeme ne koriste uvijek na adekvatan način te im je potrebna pomoć u organizaciji njegove provedbe. Korisno je upoznati ih s mogućnostima koje imaju u mjestu u kojemu žive ili u kojemu se školuju.

4. nenasilno rješavanje problema

Naglašeno je kako su nasilje i agresija teškoće u ponašanju i takva je ponašanja kod pojedinca potrebno prepoznati, osvijestiti i korigirati. Pojedinaac mora poznavati granice vlastitoga ponašanja i granice svojih prava. Mlade je potrebno upoznati s oblicima nasilja, pokazateljima koje mogu prepoznati te im pomoći da razviju strategije samozaštite i izbjegavanja konfliktnih situacija.

5. zdravi stilovi života

Zdravlje prema definiciji nije samo odsutnost bolesti; ono uključuje tjelesno i psihičko blagostanje. Zdravlje treba postati za svakoga stil života koji se usvaja i uči i koje uključuje skrb o sebi i o svijetu u kojemu živimo. Samo dobra informiranost i educiranost mogu pridonijeti opuštenom i bez stresa prožetom životu.

6. razlika između slobode i anarhije

Demokratsko društvo prepuno je novih mogućnosti. Iako svi imaju jednaka prava, njih je moguće ostvariti samo unutar normi i granica, vodeći računa o zabludama i krivim oblicima sloboda. Mladi su ljudi povodljivi i uglavnom su spremni platiti i vrlo visoku cijenu ulaska u društvo vršnjaka koje im nudi malo toga za uloženo.

7. moral i moralnost

U društvu i u vremenu u kojemu je prevladavajuća iluzija da se sve može kupiti novcem pa se smisao života svode na utrku za zaradom, mladi su posebno povodljivi i skloni hedonističkom načinu života i gube iz vida (ili ih nisu niti svjesni) prave vrijednosti. Ove vrijednosti nedvosmisleno treba naglasiti mladima i pomoći im da ih osvijeste kod sebe, ali i kod drugih. Potrebno ih je naučiti kako je to put u ostvarivanju zadovoljstva i sreće u životu.

8. sustav vrijednosti

Nadovezujući se na prethodno, propusti u osvješćivanju osobnih i općih vrijednosti mogu dovesti do formiranja sustava vrijednosti koji će isključivati prave i osobne potrebe, a uključivat će vrijednosti nametnute pod socijalnim pritiskom, koje u konačnici neće zadovoljiti pojedinca na osobnoj razini. Vrlo je važno razlikovati osobne od

općih društvenih vrijednosti, koje ne moraju nipošto jedne druge isključivati.

9. osobni životni stil

Svatko od nas neponovljiva je i jedinstvena jedinka. To je naša posebnost i osobnost, i upravo ta različitost među nama predstavlja bogatstvo. Biti različit, u pozitivnom smislu, znači biti kreativan; na osobnoj razini i u odnosima prema drugima oko nas. Mladi trebaju osvijestiti kako prepoznavati i poticati različitosti, a nikako ih sputavati.

10. spolnost i odnosi među spolovima

Spolno tipiziranje i s njim povezano spolno ponašanje sastavnim je dijelom razvojnih promjena kod pojedinca. Naš socijalni život takav je da su spolne uloge uglavnom definirane, pa je posljedica toga slabije poznavanje spolnosti suprotnoga spola. Mlade je potrebno naučiti razlikama i sličnostima (posebice sličnostima) među spolovima te ih naučiti kako poznavanje suprotnoga spola pozitivno utječe na odnose među ljudima. Poseban je naglasak potrebno staviti na odgovorno spolno ponašanja s obzirom na to da je razdoblje puberteta i adolescencije obilježeno upravo intenziviranjem spolne aktivnosti.

11. ljudsko dostojanstvo i ljudska prava

Prava koja imamo sada više nego što su to imali naši preci moguće je ostvariti samo ako poštujemo tuđa prava. Posebno se to odnosi na pravo svakoga na život. Prava se ostvaruju poznavanjem zakonskih odredbi te je mlade nužno upoznati s osnovnim pravima i dužnostima i uputiti ih kako mogu ostvariti svoja prava ili pomoći drugima da ostvare prava.

12. obitelj

Obitelj je i nadalje, unatoč krizi kroz koju ta institucija prolazi, dominantna socijalna kategorija i primarna zajednica u kojoj započinje rast i razvoj pojedinca. Zato je obitelj, pogotovo cjelovita obitelj, presudno važna kao pretpostavka normalnog rasta i razvoja. S obzirom na različite negativne utjecaje koji mogu nastati

u obitelji, mlade je potrebno educirati kako takve utjecaje mogu prepoznati i kome se mogu s povjerenjem obratiti za pomoć.

13. osobni doprinos zajednici

Zajednica je grupa ljudi s kojima živimo. To je naša obitelj, školsko i radno okruženje, prijatelji s kojima se družimo, grad i država u kojima živimo. Budući da je zajednica skup pojedinaca, prosperitet i napredak zajednice moguć je samo uz osobni doprinos pojedinca. Mlade je potrebno naučiti da je osobni probitak moguć samo uz osobni doprinos javnom interesu.

Pažljivim odabirom tema i njihovom osmišljenom i zanimljivom prezentacijom može se pomoći u razrješavanju određenih dvojbi mladih i usmjeravanje njihova doživljavanja i ponašanja u pozitivnom smjeru. U slučaju (ranog) otkrivanja učenika koji eksperimentiraju sa sredstvima ovisnosti, razredni odjel može preuzeti ulogu terapijske zajednice (pri čemu se od učenika koji ima problem traži da sam predloži način njegova rješavanja u suradnji s razrednim odjelom, a što mora rezultirati ugovorom razrednog odjela i takvih učenika o protokolu rješavanja problema).

Teme koje razrednici mogu prilagoditi za rad razrednih odjela

Sadržaji	Ciljevi i zadaće
Uloga pojedinca u društvu Uloga učenika u razrednom odjelu	Učiti za odgovorno ponašanje. Uputiti učenike kako komunicirati na ispravan način.
Kako organizirati slobodno vrijeme	Utvrđiti strukturu slobodnog vremena učenika (anketom). Pomoći u organizaciji slobodnog vremena učenika.
Nenasilno rješavanje problema	Učiti o toleranciji, kooperativnosti, odricanju u korist drugih (altruizam) i suživotu. Isticati različitosti kao prednosti, a ne nedostatka.
Zdravi stilovi života	Upoznati krajolik (bliže i dalje okruženje škole i grada). Obilježiti Svjetski dana zaštite čovjekove okoline. Istaknuti ulogu tjelesne aktivnosti u svakodnevnom životu. Naučiti kako se redovito, umjereno i pravilno hraniti. Spoznati kako odlazak (dolazak) u školu ne mora biti stresan. Pojasniti zašto je dobro biti obrazovan i informiran.
Razlika između slobode i anarhije	Uputiti učenike kako biti slobodan unutar normi i granica. Ukazati na zablude i krive oblike slobode. Obilježiti Međunarodni dan mira.
Moral i moralnost	Pojasniti što je to moral i što znači biti moralan.
Sustav vrijednosti	Naučiti što su vrijednosti. Naučiti razlikovati materijalne od duhovnih, te pojedinačne od općeljudskih vrijednosti.
Osobni životni stil	Potaknuti učenike na izgradnju osobnosti (uz vodstvo razrednika). Nastojati da učenici shvate kako biti različit predstavlja prednost.

<p>Spolnost Odnosi među spolovima</p>	<p>Naučiti razlike i sličnosti (s naglaskom na sličnosti) između spolova. Naučiti kako poznavanje suprotnog spola pozitivno utječe na uspostavljanje veza među ljudima. Pojasniti zašto stupamo u spolne odnose. Objasniti sredstva i metode zaštite od začeća i spolnih bolesti. Pripremiti obilježavanje Dana borbe protiv AIDS-a.</p>
<p>Ljudsko dostojanstvo i ljudska prava</p>	<p>Istaknuti pravo svakoga na život. Upoznati mlade s Općom deklaracijom o ljudskim pravima. Uputiti učenike kako putem zakona mogu ostvariti svoja prava (pojasniti pravnu proceduru). Obilježiti Dan čovjekovih prava.</p>
<p>Obitelj</p>	<p>Opisati nastanak i smisao obitelji. Pripremiti obilježavanje Međunarodnog dana obitelji.</p>
<p>Kako pridonijeti zajednici u kojoj živim</p>	<p>Pomoći u odluci: zaposliti se (i kako) ili studirati. Razviti spremnost mladih na volontiranje.</p>

Razrednik bi pojedine teme trebao uklopiti u plan i program rada razrednog odjela. Svaku temu razrednik će razraditi (uvod, osnovne naznake...) te će nakon toga učenike poticati na samostalnu pripremu pojedine teme (najmanje dva učenika za svaku temu). Nakon samostalnog rada učenika obavezno slijedi diskusija. Za diskusiju se preporučuje cirkularni raspored dionika (svi sjede u krugu) radi ravnomjerne interakcije svih dionika.

Slobodno vrijeme mladih posebno je rizična kategorija za početak eksperimentiranja sa sredstvima ovisnosti. Analizom fenomena slobodnog vremena (Brlas i Majurec, 2001., str. 61) mogu se uočiti pojedini važni vidovi u načinu provođenja slobodnog vremena djece i mladih. Tako se može uočiti da se tek trećina srednjoškolaca u vrijeme kada nisu u školi druži sa svojim

vršnjacima, iako socijalni kontakti s vršnjacima predstavljaju bitan element u usvajanju pogleda na svijet u svim njegovim aspektima. Ako se uzme u obzir da polovina ispitanih učenika izlazi u grad samo vikendom, gdje zadovoljavaju svoju potrebu za društvenim životom, može se zaključiti da veći dio slobodnog vremena tijekom tjedna učenici provode u aktivnostima koje si sami odrede ili su im često nametnute, i to u društvu osoba koje im prema starosnoj i vrijednosnoj strukturi vjerojatno ne odgovaraju, a što uglavnom nije poticajno za njihov psihosocijalni rast i razvoj. Nadalje, iako učenici deklariraju zadovoljstvo načinom na koji provode svoje slobodno vrijeme, njihovi odgovori sugeriraju da slobodno vrijeme provode u aktivnostima koje si sami odrede. Odgovor o zadovoljstvu načinom provođenja slobodnog vremena vjerojatno je više rezultat mogućnosti slobodnog izbora, a manje se odnosi na kvalitetu tog izbora, jer je alternative vrlo malo što pokazuje odgovor na pitanja u kojima polovina ispitanika ipak zaključuje da nije zadovoljna mogućnostima i kvalitetom provođenja slobodnog vremena, bez obzira na to kako su se o zadovoljstvu izjasnili na početku ankete, ili slobodnog vremena gotovo i nemaju. Analiza preostalih odgovora pokazuje da iako učenici imaju vrlo heterogene interese i potrebe, a zabavu i druženje uglavnom nalaze u diskoklubovima i ugostiteljskim objektima. Dio nezadovoljstva koje pokazuju proizlazi iz nepostojanja alternative ovim ograničenim prostorima i iz uvjeta kojima su izloženi na tim mjestima. Slijedom toga mogu se izdvojiti rezultati prema kojima su učenici najviše zainteresirani za postojanje klupskog prostora u okrilju škole, kao i mjesta na kojima bi se mladi okupljali u gradu, izvan školskog prostora. Gotovo polovini učenika roditelji ne ograničavaju vremenski izlaske u grad, što znači da je velik broj djece slobodno izložen utjecajima koji im se u gradu mogu ponuditi. Hoće li djeca kvalitetno provesti vrijeme kada nisu sa svojim roditeljima, ostaje uglavnom na organizaciji lokalne uprave i samouprave i specifičnoj edukaciji koju sustavno mogu dobiti jedino u školi.

“Beskrajna lakoća življenja, ali samo na filmu, u kafićima, u diskoklubovima, ili samo u opijenim stanjima zbunjuju i zavaravaju našu djecu, stvarajući mirisave slike života odraslih, te zahvaljujući medijima svih vrsta, mladi upadaju naglavačke u primamljivi vrtlog slatkih iskušenja i gube kompas vrijednosti imitirajući sve što im se ponudi” (Smokvina-Korbar 1997., str. 83).

4.2. Rad s učiteljima i nastavnicima

Učitelji i nastavnici važni su nositelji školskog preventivnog programa; oni su u stalnom i neposrednom kontaktu s učenicima i njihov utjecaj na važne vidove rasta i razvoja djeteta je značajan. Sustavna edukacija kroz stručna tijela škole upućuje učitelje i nastavnike na individualizaciju u pristupu planiranju, organizaciji i provedbi odgojno-obrazovnog rada, a s ciljem prevencije, prepoznavanja i tretmana učenika koji su u doticaju sa sredstvima ovisnosti. Učitelj i nastavnik trebao bi korištenjem feed-back mehanizama preispitivati kvalitetu vlastita rada i time stjecati uvid u to kako njega, prvenstveno kao čovjeka djeca doživljavaju i kako doživljavaju njegov posao edukatora i odgajatelja.

Dobar pedagog (što bi ujedno trebao biti svaki predavač) zna da je mnogostruko bolje poticati djecu na pozitivna ponašanja nego uspoređivati njihov psihosocijalni rast i razvoj strahom od posljedica; nekritično i olako napisana jedinica kao moćno oružje kažnjavanja u rukama učitelja i nastavnika dokaz je i neuspjeha učitelja i nastavnika i ona je generator neuspjeha djeteta u životu, dok je doživljavanje uspjeha, a time i pohvale, osnova za njegovanje samopoštovanja i unutrašnje ravnoteže kod mladog čovjeka.

Suprotno uvriježenom mišljenju (nažalost velikog broja učitelja i nastavnika) kako uglavnom o učenicima samima ovisi njihov uspjeh u školi, za uspjeh u školi bitni su i ostali razredni procesi, kao i okruženje:

1. **škola i okruženje** - veličina škole, odnos učenika i nastavnika, lokacija škole, odnos učitelja i nastavnika i administracije, plaća nastavnika, sastav učenika...
2. **uvjeti u školi** - administrativna organizacija, organizacija podučavanja, odnosi među učenicima, veličina i sastav razrednih odjela...
3. **osobine učitelja i nastavnika** - iskustvo, sposobnost, stručna sprema, poznavanje gradiva, vještina podučavanja, očekivanja i stavovi...
4. **osobine učenika** - socijalno podrijetlo, sposobnost, predznanje, vrijednosti, stavovi, očekivanje, kognitivni stil i stil učenja...

Učitelj i nastavnik u svome radu može djelovati na pojedine dijelove svih navedenih procesa. To ovisi o njegovoj stručnoj i osobnoj kompetentnosti i angažiranosti. Djelovanje nastavnika na vlastite osobine pretpostavlja kognitivnu spremnost nastavnika da uključuje više mentalne procese i da na to potiče i učenike, ali uključuje i analizu i tijek nastavnog procesa. No, i intervencijama unutar razrednog odjela tijekom samog nastavnog procesa može se pridonijeti kvalitetnijoj interakciji svih dionika procesa.

Evo što je potrebno znati i primjera kojim putem krenuti:

■ Raspored učenika u učionici potrebno je prilagoditi tipu predavanja (izlaganja)

- a) klasični raspored učenika pogodan je za klasično predavanje

- b) polukružni raspored pogoduje grupnoj diskusiji

c) modularni raspored pogoduje za kooperativni rad

Legenda

- S** položaj (mjesto) srednje interakcije (sudjelovanje u radu)
- N** položaj (mjesto) niske interakcije
- V** položaj (mjesto) visoke interakcije

Veličina i gustoća razrednog odjela djeluje na postignuće

Ona djeluje negativno na postignuće u zadacima s velikim mentalnim opterećenjem; što je više učenika u učionici, koncentracija je učenika snižena, pasivniji su u radu, agresivniji su i nezadovoljni. Tome se može doskočiti tako da se razredni odjel rasloji na manje skupine s različitim zadacima.

Prilikom formiranja grupa učenika potrebno je voditi računa o tome da one budu homogene s obzirom na sposobnosti učenika (kako učenici slabijih sposobnosti u grupi sposobnih učenika ne bi bili frustrirani mogućim neuspjehom). Potrebno je brižno motriti interakciju članova grupa i diskretno evidentirati učenike koji su povučeni i nezainteresirani; oni vjerojatno imaju dublje razloge za takvo ponašanje. Identifikacija tih učenika podloga je za daljnji rad s njima uz pomoć stručno-razvojne službe škole i učenikovih roditelja. Pri tome odlaske razrednika u obiteljske domove učenika ne treba izbjegavati (ako to može pridonijeti rješavanju određenog problema i boljem upoznavanju obiteljske situacije).

4.3. Rad s roditeljima

Većina učenika živi u cjelovitim obiteljima i roditelji su dijelom odrastanja i razvoja mladih pa su tako dijelom i problema s kojima se mladi suočavaju. Cjeloviti pristup rješavanju problema mogu osigurati samo primjereni oblici rada s roditeljima, a to su:

1. informativni
2. edukativni
3. individualni savjetodavni rad s roditeljima i
4. obrada relevantnih tema na roditeljskim sastancima.

Cilj aktivnosti usmjerenih prema roditeljima jest afirmacija karijere uspješnog roditeljstva. Škola je mjesto koje mora učiti roditelje kojim pristupom odgajati djecu kako bi svojoj djeci bili pozitivan model za identifikaciju. „Odgoj je vođenje, usmjeravanje, pomaganje i pomoć u razvoju.“ (Rosić, 2005., str. 31). Roditeljima treba pomoći kako bi sa svojom djecom prevladali pubertet i kasnije adolescentsku krizu. Djecu treba svakodnevno pohvaljivati i za najmanji uspjeh, a kritički i objektivno analizirati neuspjehe, uz izbjegavanje kažnjavanja.

Roditeljstvo nije poziv niti zanimanje koje se stječe formalnom naobrazbom, iako postoje ozbiljni pokušaji organiziranja škole za roditelje, ali jest splet mjera, postupaka i aktivnosti koje traže od roditelja i formalna znanja o psihofizičkom i psihosocijalnom rastu i razvoju djeteta, kao i

neformalna znanja do kojih roditelji dolaze iskustvenim putem. Dakle, roditeljstvo se može i učiti. Učenje roditeljstvu, kao što je to slučaj s učenjem uopće, ovisi i o kognitivnoj i o emocionalnoj spremnosti roditelja da usvajaju nova znanja i razvijaju vještine u radu s djecom (psihomotorne, socijalne, komunikacijske i emocionalne vještine). Sve što roditelji znaju, kao i ono što još ne znaju ali žele znati, sve što oni žele i što mogu, pretočeno je u njihov odgovarajući roditeljski odnosno odgojni stil.

Autorica Diana Baumrind koja se bavi proučavanjem odgojnih stilova roditelja razlikuje **tri osnovna odgojna stila** (Vizler, 2004., str. 4 prema Baumrind, 1970.):

1. AUTORITATIVAN
2. AUTORITARAN
3. POPUSTLJIV

U stvarnom životu nema potpuno eksplicitnog odgojnog stila, nego je odgojni stil uglavnom prevladavajući jedan od navedenih, a ovisi o kompleksnim životnim i obiteljskim situacijama. Dakle, odgojni stil kreiraju roditelji svojim odnosom prema djetetu. Roditelje je potrebno poučiti ovim stilovima kako bi se mogli prepoznati u pojedinom od njih, osvijestili vlastite nedostatke i propuste i u potpunosti iskoristili preostali prostor za napredovanjem.

Obilježja odgojnih stilova

1. **AUTORITATIVNI RODITELJI** postavljaju jasna pravila ponašanja djeteta, ali uz objašnjenje primjene odgovarajućeg postupka prema djetetu i uzimajući u obzir razvojnu dob djeteta. Kontrola, iako postoji, primjenjuje se u toploj emocionalnoj atmosferi u kojoj se poštuju potrebe i prava djeteta. Na taj način dijete razvija vlastitu autonomiju i slobodno izražavanje svojih ideja. Djeca ovakvih roditelja nezavisna su, samopouzdana i s boljim akademskim uspjehom, znatiželjna su i s pozitivnom slikom o sebi i drugima.

2. **AUTORITARNI RODITELJI** uspostavljaju sa svojom djecom odnos podređenih i nadređenih, ponašanje se djeteta maksimalno kontrolira i roditelj od djeteta očekuje neupitnu poslušnost, a pri tome se koriste stroge

tehnike discipliniranja koje uključuju i fizičko kažnjavanje bez uzimanja u obzir prava djeteta. Djeca ovakvih roditelja teško se prilagođavaju, nepovjerljiva su, agresivna i ćudljiva, uplašena, nesretna i povučena.

3. **POPUSTLJIVI RODITELJI** kontrolu nad djetetom svode na minimalnu moguću, a dijete se potiče da samo donosi odluke i da razvija nezavisnost bez ikakva roditeljskog vođenja ili kontrole. Pred dijete se ne postavljaju veliki zahtjevi, a niti su očekivanja velika te se odobravaju svi njegovi postupci. Djeca ovakvih roditelja agresivna su i nezrela te se slabije snalaze u situacijama kada se susreću s autoritetima. Ovaj se roditeljski stil smatra najnepoželjnijim jer ne potiče zdrav socijalni razvoj djeteta.

Razrednici provode značajno vrijeme s učenicima i na taj način dijelom su njihova razvoja, iako ne u mjeri u kojoj su to njihovi roditelji, te imaju posredno značajnu ulogu i u životu roditelja, odnosno cijele obitelji.

Kako razrednici mogu pomoći roditeljima; koji su oblici rada (razrednika) s roditeljima? Dva su osnovna oblika rada razrednika s roditeljima:

■ **Roditeljski sastanci**, koji uključuju:

1. predavanja razrednika za roditelje o stilovima roditeljstva
2. predavanja razrednika za roditelje o problemima koje najviše pokazuju njihova djeca (učenici određenog razrednog odjela)
3. uključivanje roditelja u provedbu Školskog preventivnog programa (roditelji su jedan od nositelja programa)
4. dogovaranje i dodatnih (tematskih) roditeljskih sastanaka
5. upozoravanje na važnost zajedničke suradnje škola-nastavnik-učenik-roditelj
6. izrada zajedničkog plana djelovanja (kao dijela programa) i
7. informiranje roditelja gdje i od koga mogu potražiti potrebnu pomoć u vezi s djetetom (razrednik, psiholog, ravnatelj, centar za socijalnu skrb, centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti, obiteljski centar...).

■ **Individualni razgovori** koji se provode posebno onda kada se problem uoči (učestalo izostajanje, neuspjeh u svladavanju gradiva i slično) te je tada:

1. poželjno odmah kontaktirati roditelje učenika, a najbrži je način telefonom
2. potrebno poslati i pismeni poziv roditeljima, a ako se ne odazovu, može se učiniti sljedeće:
 - nazvati telefonom
 - osobno obići roditeljski dom
 - obavijestiti centar za socijalnu skrb (posebno ako se može pretpostaviti da roditelji ne skrbe o djetetu, zapuštaju odgojne obveze, zlostavljaju dijete tjelesno i/ili psihički i slično)
 - dobro je da se obavijesti roditeljima ne upućuju posredstvom učenika, braće i sestara i drugih osoba
 - u posebno važnim situacijama dobro je koristiti pošiljku s povratnicom kako bi se spriječilo možebitno manipuliranje od strane učenika i roditelja i
 - preporučljivo je povremeno provjeravanje valjanosti liječničkih ispričnica neposrednim kontaktom s roditeljima i s liječnikom (radi uočenih učeničkih zlouporaba i krivotvorenja).

4.4. Rad stručnih suradnika

Zakon o osnovnom školstvu i Zakon o srednjem školstvu (NN, 69/2003) definiraju mjesto i ulogu stručnih suradnika u odgojno-obrazovnim ustanovama.

Tko su (uglavnom) stručni suradnici i koja im je zadaća u odgojno-obrazovnom procesu?

1. **Psiholog** - analizira zbilju unutar ustanove te individualno i grupno radi s učenicima, roditeljima i učiteljima odnosno nastavnicima, sudjeluje u profesionalnom informiranju i usmjeravanju djece, a suradnja s ostalim dionicima odgojno-obrazovnog procesa odnosi se na njihovo osposobljavanje za bolje razumijevanje potreba djece i njihova ponašanja;
2. **Pedagog** - sudjeluje u svim fazama odgojno-obrazovnog procesa, te surađuje sa svim dionicima u procesu; prati, analizira i istražuje odgojno-obrazovni rad te predlaže mjere za njegovo unapređenje, s težištem na pedagoško-didaktičkom području rada;
3. **Defektolog** - radi na otkrivanju, dijagnosticiranju i terapiji učenika s teškoćama u razvoju, brine o stručnom osposobljavanju učitelja i nastavnika u području integracije djece s teškoćama u razvoju te utvrđuje didaktičko-metodičke uvjete rada, a surađuje i s roditeljima na usklađivanju nastojanja ustanove i roditeljskog doma;
4. **Socijalni djelatnik** - utvrđuje socijalni sastav i status učenika te utvrđuje utjecaje socijalnih čimbenika na napredovanje učenika, upoznaje neposredne socijalne uvjete rasta i razvoja učenika i njihovih obitelji, te pruža pomoć učiteljima i nastavnicima u razumijevanju i otklanjanju problema socijalne naravi;
5. **Knjižničar** - potiče razvoj čitalačke kulture i upućuje na korištenje različitih izvora znanja, radi na formiranju multimedijalnog središta ustanove te razvrstava i pohranjuje dokumentaciju ustanove.

Slijedom specijaliziranih aktivnosti stručnih suradnika koje se kvalitativno i kvantitativno razlikuju, potpuno je jasno kako jedino njihov timski pristup rješavanju problema može dovesti do ostvarivanja proklamiranih ciljeva koji su (trebali bi biti) definirani razvojnim planom odgojno-obrazovne ustanove.

Stručni suradnici u školi (kao i svi učitelji i nastavnici) moraju putem razredne psihosocijalne dijagnostike stjecati uvid u kvalitetu i funkcionalnost učenikove obitelji jer je najveći broj problema generiran upravo u obitelji. Nastale probleme škola ne smije skrivati, već ih treba otkrivati i rješavati čime se zadobiva povjerenje djece koja postaju suradnici u rješavanju problema. Cilj je izgradnja samopoštovanja mladih, te učenje mladih socijalnim vještinama i životnim ulogama. Ovaj se dio provodi individualnim pristupom i radom u grupama kako bi se djecu potaklo na razmišljanje, zauzimanje pozitivnog stava i donošenje adekvatnih odluka, te vježbanje samokontrole, ustrajnosti i komunikacije.

Od stručnih se suradnika očekuje da će biti osposobljeni unaprjeđivati specifičnu edukaciju učenika te ostvarivati neposrednu suradnju sa svim mjerodavnim čimbenicima unutar škole i izvan nje. Stručni će suradnici provoditi ankete i akcijska istraživanja među učenicima kako bi se neprekidno pratila epidemiološka situacija, a što je osnova za otkrivanje visokorizične populacije i za evaluaciju programa. Stručni su suradnici homogenizirajući činitelj; stručnjaci koji na osnovi heteroanamnestičkih podataka o učenicima, njihovima roditeljima, školskom i razrednom okruženju koordiniraju mjere i postupke, svatko u svojoj stručnoj nadležnosti, u dva smjera:

- a) dijagnosticiranju problema i uvjeta koji su nastanak istoga omogućili i
- b) kreiranju strategija u rješavanju problema.

Važno je napomenuti kako stručni suradnici ne rješavaju probleme; oni kreiraju uvjete koji će omogućiti rješavanje problema i sudjeluju u njegovu rješavanju. Česta je pogreška očekivati od stručnog suradnika da riješi problem. Dva su glavna razloga zbog kojih to nije moguće očekivati:

1. stručni suradnici gotovo nikada ne sudjeluju u nastanku problema i
2. stručni suradnici ne mogu riješiti problem u nastanku kojega nisu sudjelovali (problem je moguće riješiti samo ondje gdje je nastao, a može ga riješiti, uz pomoć, samo onaj tko problem ima).

4.5. Suradnja s institucijama i nadležnim tijelima u okruženju

Pojedina stručna osoba, institucija ili nadležno tijelo sudjeluju u rješavanju problema koje imaju osobe koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti isključivo unutar mreže suradnje. Djelatnost socijalne zaštite trebala bi imati važnu ulogu u brizi za visokorizičnu populaciju, a djeca i mladi svakako spadaju u ovu kategoriju. Zdravstvene ustanove trebaju pronaći prihvatljiv način afirmacije prednosti dobrog zdravlja i etički vrijednog načina ponašanja. Ako suradnja škole s ovim institucijama i nadležnim tijelima na prevenciji ne daje rezultate, a postoji osnovana sumnja da učenik doista ima doticaj sa sredstvima ovisnosti, dolazi u obzir i intervencija socijalne službe i službe za maloljetničku delikvenciju pri policijskoj upravi. Pri tome treba paziti da nakon otkrivanja takvih učenika ne dođe do pretjerane reakcije koja bi mogla nepovoljno djelovati na ostale učenike. Osnova za postupanje u ovakvim uvjetima jest **diskretni personalni (osobni) zaštitni program** koji će svesti na najmanju moguću mjeru moguće negativne posljedice, etiketiranje i diskreditiranje učenika i njegovih kapaciteta za borbu s problemom. Cilj je tih postupaka proširiti prevenciju i izvan školskog okružja na širu društvenu zajednicu u kojoj učenik živi.

Koje su to institucije i nadležna tijela koja mogu imati saznanja o osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti, te koja je njihova uloga u transferu informacija o osobama ali i osoba koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti?

Odgojno-obrazovna ustanova provodi mjere primarne prevencije unutar školskog preventivnog programa, omogućava provedbu mjera primarne prevencije koje provode ostala tijela svojim radom u odgojno-obrazovnoj ustanovi, izvještava centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti o pojavi problema sa sredstvima ovisnosti kod učenika, upućuje u centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti učenike za koje se ustanovi da su u doticaju sa sredstvima ovisnosti pisanom uputnicom razrednika ili dopisom ravnatelja ili predsjednika školskog odbora, isključivo u dogovoru s roditeljima ili starateljima učenika.

Ured državne uprave i županijski koordinatori školskog preventivnog programa provodi mjere primarne prevencije unutar školskog preventivnog programa u suradnji s centrom za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti.

Centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti pri županijskim zavodima za javno zdravstvo ima koordinativnu ulogu u smislu aktivnosti na suzbijanju ovisnosti na području županije, provodi mjere i postupke preveniranja ovisnosti i suzbijanja ovisničkog ponašanja, surađuje sa svim nadležnim tijelima koja u svojem radu dolaze do saznanja o osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti, zaprima informacije i osobe upućene od svih ostalih nadležnih tijela te provodi programirane aktivnosti u smislu prevencije i suzbijanja ovisničkog ponašanja na osnovi programa s kojima su prethodno upoznata nadležna tijela koja upućuju osobe u ovaj centar ili na drugi način surađuju s centrom i izvještava nadležna tijela o provedenim mjerama i postupcima isključivo na njihov pisani zahtjev.

Obiteljski centar upućuje u centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti osobe za koje je tijekom provedbe stručnih postupaka utvrđeno da su u doticaju sa sredstvima ovisnosti i u suradnji s centrom za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti osmišljava i provodi preventivne mjere u smjeru suzbijanja ovisnosti.

Sud donosi rješenja prema maloljetnicima i mlađim punoljetnicima u kaznenim postupcima zbog zloporabe opojnih droga primjenjujući sankcije sukladno Zakonu o sudovima za mladež, a provođenje tih sankcija je u nadležnosti centra za socijalnu skrb, te upućuje osobe na provedbu mjera posredovanjem centra za socijalnu skrb, primjenjuje prema počiniteljima u okviru svoje nadležnosti odgovarajuće zaštitne mjere, upućuje na izvršenje zaštitne mjere osobe kojima su takve mjere izrečene i dostavlja pravomoćna rješenja o primijenjenim zaštitnim mjerama i izvještava o njima.

Općinsko državno odvjetništvo (odjel za mladež) primjenom načela svrhovitosti sukladno Zakonu o sudovima za mladež određuje uvjetovanu posebnu obvezu, u kaznenom postupku prema maloljetnim i mlađim punoljetnim osobama predlaže sucu za mladež primjenu odgojne mjere iz Zakona o sudovima za mladež i u provedbi ovih mjera surađuje s centrom za socijalnu skrb.

Policajska uprava provodi postupke u skladu sa zakonima, sudjeluje u mjerama primarne prevencije koje osmišljavaju i provode ostala nadležna tijela i izvještava o osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti centar za socijalnu skrb, općinsko državno odvjetništvo i prekršajni sud.

Centar za socijalnu skrb posreduje prilikom izvršenja odgojne mjere iz Zakona o sudovima za mladež tako „da se uz suglasnost maloljetnikova zakonskog zastupnika podvrgne postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti“ na način da određenu osobu uputi u centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti radi izvršenja odgojne mjere, posreduje prilikom izvršenja uvjetovane posebne obveze podvrgavanja postupku odvikavanja od droge ili drugih ovisnosti temeljem načela svrhovitosti u smislu odredbi Zakona o sudovima za mladež, na način da određenu osobu uputi u centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti radi izvršenja uvjetovane posebne obveze, upućuje na individualni tretman maloljetne osobe koje su doživjele trovanje alkoholom u centar za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti.

Rasprava svih mjerodavnih čimbenika u prevenciji nenametljivo treba usmjeravati na analizu motiva i situacija u kojima se događa eksperimentiranje sa sredstvima ovisnosti i mogućih posljedica koje iz toga proizlaze. Županijskim i državnim tijelima preostaje protokolirati suradnju ovih nadležnih tijela na svim razinama, možda kako je to učinjeno u Virovitičko-podravskoj županiji.

→ 5. *Mogući pristupi rješavanju problema*

Zlouporaba sredstava ovisnosti iznimno je slojevit problem na čiji nastanak djeluju različiti nepovoljni čimbenici koji se mogu nalaziti unutar pojedinca ili u njegovoj okolini. Stoga su i pristupi rješavanju problema kompleksni i zahtijevaju prikupljanje heteroanamnestičkih podataka o podrijetlu i uzrocima problema. To je važno zbog toga što o dobroj dijagnostici uvelike ovisi i primjena odgovarajućih terapijskih postupaka koji mogu biti usmjereni ili na promjenu neadekvatnog doživljavanja i ponašanja pojedinca (psihoterapijski ili srodni pristupi) ili na promjenu neadekvatnih utjecaja koji iz okoline djeluju na pojedinca (okolinski terapijski pristupi). Međutim, vrlo je važno reći da pomoć u rješavanju problema nije uvjetovana toliko poznavanjem pojedinih terapijskih pristupa ili tehnika, koliko je važna pretpostavka svjesno nastojanje da se u dobroj namjeri pomogne, koristeći osobne suportivne mogućnosti i sposobnosti. Potreba za pomaganjem drugima uglavnom je intrinzično uvjetovana i pretpostavlja postojanje altruizma i empatije kod pojedinaca koji se upuštaju u pomagačke aktivnosti.

5.1. Altruizam i empatija - najvažniji alati

Premda je stručna kompetentnost nužan preduvjet djelovanja u ovako kompleksnim i raznolikim aktivnostima na suzbijanju ovisnosti, i to kroz vrlo heterogene oblike rada, ipak je u osnovi pomagačkih aktivnosti, a ova je aktivnost svakako takva, osnovni alat svjesno i s namjerom za pružanjem pomoći motivirano ponašanje (altruizam) koje uključuje uživljavanje u emocionalna stanja drugih osoba (empatiju).

Corsini (1995., str. 11 prema Nelson-Jones, 2007., str. 6) tvrdi da je u pomaganju važno „tko, kako i kome nešto radi...“, odnosno ističe kako je

važna osobnost savjetovatelja i njegova usklađenost s klijentom. Naravno da su savjetovateljeve intervencije odraz njegovih teorijskih usmjerenja, ali najvažniji je alat zasigurno njegova osobna usmjerenost na klijenta i njegov problem, dakako, s ciljem klijentova usmjeravanja prema rješenju problema. Najvažnije vještine, smatra Nelson-Jones, ovdje su aktivno slušanje i potkrepljujuće slušanje. „Posve je nedjelotvorno u radu s klijentima primjenjivati tehnike bez uzimanja u obzir varijabli koje se tiču odnosa“ (Corey, 2004., str. 5).

5.2. Savjetodavni rad

U strukturalnom i formalnom smislu osnovni oblik rada s djecom i mladima jest savjetodavni rad. Cilj psihologijskog i svakog drugog savjetovanja nije liječenje, već osposobljavanje pojedinca da se samostalno suočava sa životnim problemima i iskoristi sve svoje potencijale na način da ublaži vlastite slabosti i razvije svoje snage te u potpunost iskoristi preostali prostor za napredovanjem. Dakle, glavni je cilj naučiti pojedinca vještinama samopomoći.

Ovaj oblik rada započinje savjetodavnim intervjuom, a to je razgovor između osobe koja pruža savjetodavnu pomoć i osobe koja tu pomoć traži, i tijekom tog se intervjua pronalaze (ali ponekad i ne pronalaze) načini rješavanja problema. Vrlo je važno istaknuti kako savjetodavni rad nikako ne uključuje davanje savjeta, već je to problemom pojedinca uvjetovan izbor metoda i tehnika kojima nastojimo pomoći pojedincu da dođe do cilja, a to je rješenje problema. „Posao terapeuta nije mijenjanje klijenta, brzo davanje savjeta ili rješavanje teškoća umjesto njega“ (Corey, 2004., str. 5). Pojedini autori (Nelson-Jones, 2007., str. 4) savjetovateljima smatraju stručne osobe koje savjetovanje koriste u svom svakodnevnom pomagačkom poslu, dok ostale profile osoba smatraju pomagačima u rješavanju problema. Ova razlika i nije tako važna ako se osobe koje su u situaciji pružati pomoć drugima kako bi ovi riješili svoj problem služe primjerenim repertoarom intervencija. Stoga u poglavlju koje slijedi pokušavam sugerirati metode i tehnike koje unutar programiranih aktivnosti mogu dovesti do željenih ciljeva, odnosno pomoći mladima koji imaju konkretne životne probleme.

5.3. Metode i tehnike savjetodavnog rada

Savjetodavni rad je vještina, i kao svaka druga vještina razvija se i utvrđuje vježbanjem. Međutim, pretpostavka za vježbanje jest kapacitiranost pojedinca sposobnostima (to su altruizam i empatija) i znanjima o savjetodavnom radu. Zbog toga u dijelu koji slijedi sugeriram osnovna saznanja o koracima (fazama) kroz koji prolazi rad s osobama koje imaju problem, kako bi taj rad bio strukturiran i usmjeren ciljevima. Pružanje profesionalne savjetodavne pomoći ili samo razgovor s pojedincem koji ima problem stoga treba slijediti određene **faze**.

1. Utvrđivanje problema i potrebe za pomoći

Cilj je ove faze navesti osobu da shvati svoj problem. Pri tome je važno (aktivno) slušati, voditi računa o verbalnoj, paraverbalnoj i neverbalnoj komunikaciji te analizirati očekivanja i percepciju savjetovanja.

2. Uspostavljanje odnosa

Ponašanje savjetovatelja treba biti u funkciji pozitivne komunikacije. Ovdje je posebno važna empatija.

3. Određivanje ciljeva, strukture i tijeka savjetovanja

Diskusija treba biti konkretna i u vezi sa sasvim određenim problemima i očekivanjima. Potrebno je utvrditi koje su mogućnosti mladog čovjeka i jesu li one u skladu s njegovim očekivanjima. U doživljavanju i ponašanju potrebno je mijenjati samo ono što osobi smeta. Ovdje se može pojaviti problem da pojedinac ne želi išta mijenjati u svojem doživljavanju i ponašanju, i to zbog toga što mu to u tome trenutku iz bilo kojega razloga odgovara. To je problem koji je potrebno riješiti na način da osoba osvijesti sve činjenice koje ne želi priznati. U ovoj je fazi potrebno dogovoriti tehniku daljnjega rada; čestinu susreta, trajanje svakog pojedinog susreta (ne dulje od jednog sata) i način komunikacije (ovdje je posebno važno da kontaktiranje vezano uz problem nije izvan termina i strukture savjetovanja).

4. Rad na postizanju ciljeva

Ciljevi ovise o stilovima rada, a savjetovatelj treba odrediti osnovnu strategiju; hoće li se koncentrirati na kognitivne ili emocionalne vidove problema. Na kognitivnom planu osnovno je pomoći osobi pronaći putove rješavanja problema, ne nuditi gotova rješenja, već osobu poučiti donošenju samostalnih odluka. U emocionalnom smislu potrebno je raditi na smanjenju intenziteta emocija (jer emocionalno “preplavlivanje” može negativno djelovati na kognitivne sposobnosti).

5. Povećanje svjesnosti

Uvijek je korisno da osoba osvijesti vlastite emocije (čuvstva) i vlastite mehanizme kojima se može suprotstaviti problemu. U istraživanje emocija ne treba ići ako netko pruža otpor tomu. Korisno je i da savjetovatelj diskretno provjeri povijest stanja osobe s kojom je u odnosu. Količinu raspoloživog vremena treba uskladiti sa strukturom termina savjetovanja.

6. Procjena učinaka savjetovanja

Na kraju je dobro proraditi tijek savjetovanja, po mogućnosti evaluirati postignute ciljeve i oprezno zaključiti savjetovanje. Posebno treba paziti da osoba ne postane ovisna o savjetovanju i ne preuzme savjetovanje kao vlastiti životni stil. Teškoća u svemu je što se učinci savjetovanja ne mogu sa sigurnošću povezati s pojedinim postupcima, a velika opasnost leži i u tome da bilo savjetovatelj bilo primatelj pomoći subjektivno procijene efekte savjetovanja.

Onima koji odluče sustavno provoditi savjetodavni rad programiran na ovaj način, možda će biti korisni savjeti kojima se mogu izbjeći teškoće u odnosu onoga koji prima i onoga koji pruža profesionalnu savjetodavnu pomoć.

Pogreške (neiskusnog) savjetovatelja

1. vođenje osobe na način da je se upućuje u njezine postupke
2. prosuđivanje i procjenjivanje izjava
3. nametanje vlastitih vrijednosti (moraliziranje) umjesto prihvaćanja stvarnog stanja
4. intelektualiziranje
5. blokiranje doživljaja
6. imenovanje i etiketiranje
7. nespretna upotreba pitanja koja dovode do zastoja u izražavanju
8. odvratanje pažnje i pretjerano šablonsko umirivanje
9. nemogućnost prihvaćanja cijelog raspona pozitivnih i negativnih emocija
10. interpretacija od strane savjetovatelja (osobu treba navesti da sama verbalizira i interpretira situaciju i svoje emocije)
11. neprikladno otkrivanje vlastitih problema (osim kada su oni u funkciji savjetovanja)
12. svaljivanje krivnje na osobu koja prima savjetodavnu pomoć (umjesto zajedničke podjele krivnje).

Potrebno je usmjeriti pozornost na **teškoće** tijekom savjetovanja:

- empatija je često manja kada je posrijedi osoba suprotnog spola, kao i kod savjetovatelja koji u proteklom iskustvu nisu imali izražene probleme
- savjetovatelji koji su imali izrazite probleme skloni su promatrati tuđi problem kroz osobni
- često je prisutno podcjenjivanje slabije obrazovanih (a to su upravo djeca i mladi)
- savjetovatelji obično očekuju da će osoba koja treba pomoć prihvatiti savjetovanje, a to često nije tako (pruža otpor zbog straha od promjena, nametnutog postupka i slično)
- pomanjkanje transfera i kontratransfera (emocionalnog odnosa) barijera je u uspostavljanju odnosa tijekom savjetovanja.

5.4. Model programa savjetodavnog rada u okviru provedbe školskog preventivnog programa

Formalna struktura savjetodavnog rada nameće potrebu i programiranja pristupa u rješavanju problema zlouporabe sredstava ovisnosti. Ovdje se daje jedan model savjetodavnog rada koji se može primjenjivati u odgojno-obrazovnom sustavu unutar školskog preventivnog programa, a sadržajno uključuje četiri modula ili koraka (evidentiranje, aktiviranje, odvikavanje i vrednovanje) unutar kojih su definirani ciljevi svake faze savjetodavnog rada te aktivnosti na postizanju ovih ciljeva. Osim toga, predviđeni su i modeli evaluacije u provedbi programiranih aktivnosti.

Ovaj program savjetodavnog rada s učenicima, koji proizlazi iz neposrednog iskustva u odgojno-obrazovnom radu s navedenim kategorijama mladih ljudi koji su u pogibelji od sredstava ovisnosti, pokušaj je priloga osmišljavanju sustava provedbe i praćenja i vrjednovanja provedbe preventivnih aktivnosti, i to na sve tri preventivne razine: primarnoj, sekundarnoj, pa čak i tercijarnoj.

PROGRAM SAVJETODAVNOG RADA S UČENICIMA

koraci/susreti	aktivnosti	ciljevi
▶ EVIDENTIRANJE		
prvi susret	Upoznavanje s načinom savjetodavnog rada, razgovor o problemu i o razlozima koji su do problema doveli.	Aktualiziranje problema. Uspostavljanje odnosa savjetovatelj-učenik.
drugi susret	Dogovoriti zajedničke daljnje aktivnosti i upoznati učenika s ovim programom.	Određivanje strukture i cilja savjetovanja. Planiranje tijeka akcije. Evidentiranje učenika.
▶ AKTIVIRANJE		
treći susret	Zajedničko pronalaženje načina rješavanja problema.	Aktiviranje učenika. Povećanje svjesnosti učenika.
četvrti susret	Mogućnost organiziranja prvog testiranja (test trake i sl.), ali samo uz pristanak roditelja i samog učenika (u centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti).	Utvrđivanje konzumira li učenik sredstva ovisnosti.
peti susret	Komentiranje rezultata testiranja i dogovaranje o uključivanju članova obitelji u rad (učenik sam odabire člana obitelji ili prijatelja koji će mu biti podrška) neovisno o testiranju.	Produbljanje povjerenja i podrške.
▶ ODVIKAVANJE		
šesti susret	Obiteljski savjetodavni rad.	Ustroj sustava obiteljske podrške.
sedmi susret	Informiranje učenika o vrstama sredstava ovisnosti i štetnosti njihova utjecaja.	Educiranje.
osmi susret	Poticanje učenika da pronađe alternativne (zdrave) načine življenja.	Motiviranje.
▶ VRJEDNOVANJE		
deveti susret	Drugo testiranje (test trake i sl.) - samo uz pristanak i dogovor kao i prije.	Retestiranje.
deseti susret	Procjenjivanje efikasnosti savjetodavnog rada.	Valorizacija rada i procjenjivanje učinaka savjetovanja.

Program dakle predstavlja operacionalizaciju (primjenu) općih metoda i tehnika savjetodavnog rada na sasvim konkretnu populaciju u stvarnim problemskim situacijama i kao takav slijedi osnovne “zanatske” principe savjetodavnog rada.

Iako je u provedbi programa naglasak usmjeren prema učeniku, sasvim je jasno da na mjestu učenika mogu biti i njegovi roditelji, prijatelji, pa čak i učitelji i nastavnici. Provedba programa uostalom eksplicitno i predviđa njihovo sudjelovanje u rješavanju pojedinih (aspekata) problema.

Ovaj program oživotvoren je u neposrednoj praksi. Rezultat je neposrednog rada na provedbi preventivnih aktivnosti u suzbijanju ovisnosti kod mladih. Još je preostalo razviti i standardizirati vrjednovanje u njegovoj provedbi u školama. U Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravške županije tome smo se nešto više približili jer postoji mogućnost testiranja klijenata na sredstva ovisnosti test trakicama putem mokraće. Testiranje se provodi na početku aktiviranja, a retestiranje tijekom vrjednovanja. Rezultati retestiranja ukazuju na korisnost mjera i postupaka odvikavanja (rješavanja problema) interpoliranih između prvog i drugog testiranja i možda su jedina objektivna mjera kojom se vrjednuje provedba ovoga programa. No, jasno je da ovakvo testiranje za sada nije moguće (a možda niti opravdano) provoditi u školama, ali uvijek ostaje mogućnost subjektivne procjene efekata savjetovanja od strane onoga koji prima i onoga koji pruža profesionalnu savjetodavnu (dakle stručnu) pomoć korištenjem nekog od modela vrjednovanja.

5.5. Program, metode i tehnike savjetodavnog rada u Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti

Kao što je u tekstu sugerirano, u Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravške županije razvijen je sustav savjetovanja, podrške i testiranja koji u trajanju između tri i šest mjeseci ima cilj mijenjati kognitivnu i emocionalnu orijentaciju pojedinca afirmirajući pozitivne životne stavove i socijalne vještine.

Najvažniji su **ciljevi**:

1. aktualiziranje problema zbog kojega je pojedinac došao u Centar
2. aktiviranje pojedinca da “radi na sebi”
3. povećanje svjesnosti o štetnosti pojedinih oblika doživljavanja i ponašanja
4. produbljivanje povjerenja pojedinca u sebe i u osobe oko njega (osobito bliske) i razvijanje podrške (osobito obiteljske)
5. educiranje pojedinca o štetnosti sredstava ovisnosti
6. motiviranje da ustraje u pozitivnim aktivnostima.

Sve su aktivnosti usmjerene uglavnom desenzibilizaciji pojedinca u za njega kriznim situacijama. Ostvarivanje programa započinje međusobnim upoznavanjem svih dionika u provedbi programa i informiranje klijenta o ovom obliku rada. To uključuje i aktualiziranje problema zbog kojega je pojedinac došao u Centar. Nakon definiranja uloga tijekom provedbe programa prvi je susret završen. Drugi je susret ključan. Ako je pojedinac elementarno motiviran za program, doći će ponovno. To je drugi susret. Tada se i dogovaraju daljnje aktivnosti i putem Pompidou upitnika evidentira se klijent koji je imao bilo kakav kontakt sa sredstvima ovisnosti. Tijekom trećeg susreta posebna se pozornost pojedincima usmjerava na mogućnost i izvjesnost testiranja tijekom realizacije programa, a prvo je testiranje (od ukupno najmanje dva) tijekom četvrtog susreta. Petim dolaskom komentiraju se rezultati testiranja, a o rezultatima testiranja i ponašanju klijenta u tom smislu ovisi i uključivanje pojedinih članova obitelji klijenta u daljnji rad, jer je sustav obiteljske podrške često od presudne važnosti u razrješavanju unutarnjih i vanjskih konflikata pojedinca (šesti susret). Tek je tada (od sedmog susreta) pojedinac zapravo receptivan za relevantne podatke o štetnosti djelovanja sredstava ovisnosti, pa se aktivnost usmjerava u podučavanje i informiranje klijenta. I tek kada smo sigurni da klijent želi i može prebroditi krizne trenutke, jasno ga i nedvosmisleno potičemo u tome (osmi dolazak). Jesmo li uspjeli ili ne, djelomično možemo zaključiti i test-retest metodom (deveti susret); rezultat testa može biti mjera uspješnosti programa. Na koncu, desetim dolaskom zajednički se procjenjuje efikasnost dolaženja u Centar i korisnost svih poduzetih aktivnosti. Osim zajedničke

subjektivne procjene može se koristiti i anonimni instrument vrjednovanja (primjer je u prilogu).

Napominje se da ovaj pristup uključuje elementarni savjetodavni rad te se od njega mogu očekivati rezultati u skladu s time.

Prilikom kreiranja ovoga modela rada s osobama koje su u dodiru sa sredstvima ovisnosti, osnovna je vodilja bila strukturirati model koji će biti primjenjiv na različitu populaciju, ali i na različite probleme. Tako primjeri koji slijede pokazuju da je izvorni model vrlo prilagodljiv i moguće ga je derivirati u željenom smjeru.

PROGRAM SAVJETODAVNOG RADA S KLIJENTIMA

(problem konzumiranja sredstava ovisnosti za cjelokupnu populaciju)

koraci/susreti	aktivnosti	ciljevi	korisnici
► EVIDENTIRANJE			
prvi susret	Upoznavanje s načinom rada u Centru, razgovor o problemu i o razlozima koji su do problema doveli.	Aktualiziranje problema. Uspostavljanje odnosa savjetovatelj-klijent.	Eksperimentatori.
prvi susret	Početak detoksikacije (u ambulancama ili bolnicama).	“Čišćenje” organizma.	Ovisnici.
drugi susret	Ukoliko klijent dođe drugi put, dogovoriti zajedničke daljnje aktivnosti, upoznati ga s programom i ispuniti Pompidou upitnik.	Određivanje strukture i cilja savjetovanja. Planiranje tijeka akcije. Evidentiranje klijenta.	Eksperimentatori. Ovisnici.
► AKTIVIRANJE			
treći susret	Zajedničko pronalaženje načina prestanka konzumiranja (ukoliko je konzument), upoznavanje sa sustavom testiranja.	Aktiviranje klijenta. Povećanje svjesnosti klijenta.	Eksperimentatori. Ovisnici.
četvrti susret	Prvo testiranje (test trake i sl.).	Utvrđivanje konzumira li klijent sredstva ovisnosti.	Eksperimentatori. Ovisnici.
peti susret	Komentiranje rezultata testiranja i dogovaranje o uključivanju članova obitelji u rad (klijent sam odabire člana obitelji ili prijatelja koji će mu biti podrška).	Produbljanje povjerenja i podrške.	Eksperimentatori. Ovisnici.
► ODVIKAVANJE			
šesti susret	Obiteljski savjetodavni rad.	Ustroj sustava obiteljske podrške.	Eksperimentatori. Ovisnici. Članovi obitelji.
sedmi susret	Informiranje klijenta o vrstama sredstava ovisnosti i štetnosti njihova utjecaja.	Educiranje.	Eksperimentatori. Ovisnici. Članovi obitelji.
osmi susret	Poticanje klijenta da pronade alternativne (zdrave) načine življenja.	Motiviranje.	Eksperimentatori. Ovisnici.
► VRJEDNOVANJE			
deveti susret	Drugo testiranje (test trake i sl.).	Retestiranje.	Eksperimentatori. Ovisnici.
deseti susret	Procjenjivanje efikasnosti dolaženja u Centar.	Valorizacija rada i procjenjivanje efekata savjetovanja.	Eksperimentatori. Ovisnici. Članovi obitelji.

PROGRAM SAVJETODAVNOG RADA S KLIJENTIMA

(problem konzumiranja alkohola kod djece i mladih)

koraci/susreti	aktivnosti	ciljevi	korisnici
▶ EVIDENTIRANJE			
prvi susret	Upoznavanje s načinom rada u Centru, razgovor o problemu i o razlozima koji su do problema doveli.	Aktualiziranje problema. Uspostavljanje odnosa savjetovatelj-klijent. Evidentiranje klijenta.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju.
prvi susret	Detoksikacija (u ambulantama ili bolnicama).	“Čišćenje” organizma.	Akutno opito stanje.
drugi susret	Dogovaranje zajedničke daljnje aktivnosti, upoznavanje s programom.	Određivanje strukture i cilja savjetovanja. Planiranje tijeka akcije.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju.
▶ AKTIVIRANJE			
treći susret	Zajedničko pronalaženje načina prestanka konzumiranja alkohola.	Aktiviranje klijenta.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju.
četvrti susret	Zajedničko pronalaženje načina prestanka konzumiranja alkohola.	Povećanje svjesnosti klijenta.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju.
peti susret	Dogovaranje o uključivanju članova obitelji u rad (klijent sam odabire člana obitelji ili osobu koja će mu biti podrška).	Produblјivanje povjerenja i podrške.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju.
▶ ODVIKAVANJE			
šesti susret	Obiteljski savjetodavni rad.	Ustroj sustava obiteljske podrške.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju, članovi obitelji.
sedmi susret	Informiranje klijenta o štetnosti djelovanja alkohola.	Educiranje. Informiranje.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju, članovi obitelji.
osmi susret	Poticanje klijenta da pronađe alternativne (zdrave) načine življenja.	Motiviranje.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju, članovi obitelji.
▶ VRJEDNOVANJE			
deveti susret	Komentiranje učinaka savjetodavnog rada.	Procjenjivanje učinaka savjetovanja.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju, članovi obitelji.
deseti susret	Procjenjivanje efikasnosti dolaženja u Centar.	Valorizacija rada.	Eksperimentatori, kronično pijenje kao oblik devijacije u ponašanju, članovi obitelji.

→ 6. Vrijednovanje i samovrijednovanje rada

Opisane aktivnosti na suzbijanju ovisnosti iznimno su kompleksne i uključuju lepezu mjera i postupaka te osoba i nadležnih tijela, te je njihove rezultate moguće pravilno valorizirati isključivo sustavnim praćenjem efekata putem složenog sustava feed-back mehanizama (povratnih informacija) koji se nazivaju sustavom vrijednovanja i samovrijednovanja.

Dakle, kako bismo znali postizemo li željene ciljeve postupcima koje koristimo u radu, potrebno je razviti i mehanizme vrijednovanja rada.

Vrijednovanje i samovrijednovanje postupak je koji svaki subjekt provodi samostalno s ciljem da utvrdi svoje postignuće, želje, planove i htijenja prema kriterijima kojima je poučen ili ih je postavio sam sebi. Ono je presudno važno kako bismo na temelju povratnih informacija (od drugih ili od sebe samih) kreirali nove i prikladnije postupke u vlastitom radu.

Koja pitanja treba postaviti?

1. Kakva smo ustanova?
2. Kakav sam stručnjak?
3. Kako sve to znam?
4. Što možemo učiniti da budemo bolji?
5. Što mogu učiniti da budem uspješniji (uspješnija)?

Kako ćemo samovrjednovati vlastiti rad? To ćemo učiniti u tri točke.

- a) Provest ćemo detaljnu samoanalizu iz perspektive svih dionika u preventivnim aktivnostima.
- b) Provest ćemo samovrjednovanje; uočavanjem vlastitih prednosti, nedostataka (slabosti) i mogućnosti.
- c) Odredit ćemo razvojne prioritete i ciljeve kroz izmjene u preventivnim aktivnostima za koje je dobro da budu dijelom razvojnoga plana ustanove.

U prilogima se nalaze dva prijedloga instrumenata vrjednovanja: jedan se odnosi na samovrjednovanje (samoprocjenu) vlastitoga rada, a drugi na procjenu efekata rada osoba koje primaju savjetodavnu pomoć. Oba instrumenta uključuju sljedeće tipove evaluacijskih mehanizama: skale procjene, pitanja višestrukog izbora, pitanja s afirmirajućim i negirajućim odgovorima te pitanja otvorenog tipa. Odgovori na pitanja omogućuju i kvalitativnu i kvantitativnu evaluacijsku analizu.

Svaki se navedeni instrument vrjednovanja može prilagoditi posebnostima u radu učitelja i nastavnika kao i posebnostima u radu stručnih osoba u centrima za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti.

.....▶ 7. Zaključno

Ovisnost je veliki javnozdravstveni problem u našoj zemlji. Međutim, dimenzija toga problema i dinamika kojom se razvija još uvijek, na žalost, nadilaze našu pripremljenost da se nosimo s njegovim posljedicama. Smatram kako svi koji su u dodiru s mladima, a posebno oni koji imaju prevažnu zadaću skrbiti o njihovu odgoju i obrazovanju, moraju imati spreman i odgovarajući odgovor zahtjevima koji proizlaze iz često novonastalih situacija. Pomagačke struke ovdje moraju imati predvodničku ulogu.

Osim želje i htijenja da budemo od pomoći, i naše ponašanje treba imati prosocijalnu komponentu; altruizam i empatija osnovni su alat za to. No, alat su i postojeće metode i tehnike koje se uče i vještina upotrebe koja se razvija učestalošću primjene u svakodnevnim i stvarnim (životnim) situacijama. Neposredno višegodišnje iskustvo želio sam podijeliti sa svima koji na bilo koji pozitivan način žele participirati u osmišljavanju i pomaganju kvalitetnog i zdravog odrastanja i razvoja mladoga čovjeka.

.....► 8. Literatura

1. Brlas, S.: Program savjetodavnoga rada u okviru provedbe školskoga preventivnoga programa u srednjoj školi, „Život i škola“ broj 13, Osijek 2005.
2. Brlas, S. i Majurec, M.: Slobodno vrijeme učenika; način provođenja slobodnog vremena, zadovoljstvo i potrebe, „Život i škola“ broj 6, Osijek 2001.
3. Corey, G.: Teorija i praksa psihološkog savjetovanja i psihoterapije, Naklada Slap, Jastrebarsko 2004.
4. Nelson-Jones, R.: Praktične vještine u psihološkom savjetovanju i pomaganju, Naklada Slap, Jastrebarsko 2007.
5. Petz, B. i sur.: Psihologijski rječnik, Prosvjeta, Zagreb 1992.
6. Smokvina-Korbar, R.: Životni izbori mladeži u uvjetima vrijednosnih sukobljavanja, Nastavni vjesnik, 83-85, 1997.
7. Radović, S. : Narkohrvatska; droga, društvo, država, Naklada Žagar, Rijeka 2005.
8. Radović, S.: Prevencija i zaštita od droge; što trebate znati o drogama, Naklada Žagar, Rijeka 2004.
9. Rosić, V.: Odgoj, obitelj, škola, Naklada Žagar, Rijeka 2005.
10. Vasta, R.: Dječja psihologija, Naklada Slap, Jastrebarsko 2005.
11. Vizler, J.: Povezanost percepcije roditeljskog ponašanja i sramežljivosti i asertivnosti školske djece (diplomski rad), Zagreb 2004.

.....▶ *Prilozi*

Prilog 1.
Anketa o agresivnom ponašanju

ANKETA O AGRESIVNOM PONAŠANJU

Uputa:

Poznato je da mnogi učenici u školi, ali i izvan nje, u pojedinim situacijama iskazuju agresivno ponašanje ili su istome izloženi. Agresivno ponašanje ili agresivnost je ponašanje koje se očituje u neprijateljskoj akciji prema nekoj osobi ili predmetu. Cilj je ove ankete utvrditi koliko je agresivnost prisutna među svima nama, kako bismo je što uspješnije suzbili i što je moguće više od nje se zaštitili.

Na pitanja ćeš odgovarati tako da zaokružiš slovo ispred onoga odgovora koji odražava Tvoje mišljenje o postavljenom pitanju. Važno je da odgovoriš zaokruživanjem samo jednog odgovora koji najbolje odražava Tvoje mišljenje. Nema točnih ni pogrešnih odgovora, već je važno da na pitanja odgovaraš iskreno kako bismo na osnovi Tvojih odgovora i odgovora ostalih učenika mogli poduzeti odgovarajuće aktivnosti u smjeru povećanja sigurnosti u školi.

Spol: muški / ženski

Dob: _____

1. Je li se u posljednje vrijeme znalo dogoditi da u školi budeš napadnut (napadnuta) od drugih učenika?
 - a) da, znalo se dogoditi
 - b) ne, to se nije dogodilo
2. Ako si bio (bila) napadnut (napadnuta), kakav je to napad bio?
 - a) riječima, vikanjem i prijetnjama
 - b) fizički napad
3. Koliko su, prema Tvojemu mišljenju, učenici u školi nasilni?
 - a) nisu uopće nasilni
 - b) ponekad jesu nasilni, ali rijetko
 - c) često su nasilni
4. Koji je oblik nasilja najviše prisutan kod učenika u školi?
 - a) svađe, galama, vikanje i vrijeđanje
 - b) prijetnje i ucjenjivanje
 - c) fizički napadi i tuče
 - d) razbijanje ili uništavanje imovine
5. Je li se u posljednje vrijeme znalo dogoditi da izvan škole budeš napadnut (napadnuta)?
 - a) da, znalo se dogoditi
 - b) ne, to se nije dogodilo

6. Jesi li i Ti u posljednje vrijeme nekoga napao (napala), u školi ili izvan nje?
a) da, jesam
b) ne, nisam
7. Kako najčešće reagiraš kada si ljutit (ljutita)?
a) galamim i svađam se
b) najradije bih izudarao toga koji me je razljutio, ali se uvijek suzdržim
c) potučem se s onim koji me je izazvao
d) nastojim sukob riješiti mirno, razgovorom
e) nekako drukčije (napiši kako): _____
8. Jesi li Ti ikada do sada doživio (doživjela) agresiju, nasilje ili zlostavljanje u školi od strane učitelja ili nastavnika?
a) ne, nikada
b) da, u osnovnoj školi
c) da, u srednjoj školi
d) da, i u osnovnoj i u srednjoj školi
9. Kakvo je to nasilje ili zlostavljanje bilo?
a) tjelesno kažnjavanje
b) seksualno zlostavljanje
c) psihičko maltretiranje
10. Nastavnici se, općenito, prema učenicima ophode na način da:
a) su strpljivi i imaju uvijek razumijevanja
b) učenike često vrijeđaju i omalovažavaju
c) učenike čak i fizički i seksualno zlostavljaju
11. Što je, prema Tvojemu mišljenju, uzrok agresivnosti učenika?
a) problemi u školi
b) obiteljski problemi
c) osobni (intimni) problemi učenika
d) ostali učenici koji ih izazivaju
e) nešto drugo (upiši što): _____
12. Općenito se u školi osjećam:
a) sigurno i zaštićeno
b) uplašeno i nesigurno
13. Ima li u Tvojim obitelji agresivnosti ili zlostavljanja (bilo od koga)?
a) nema
b) ima, od strane roditelja prema djeci
c) ima, roditelji se tuku
d) ima, od strane djece u obitelji

14. U mojoj obitelji:
- a) česte su međusobne svađe, galama, psovanje i vrijeđanje
 - b) ponekad djecu fizički kažnjavaju
 - c) ponekad djecu seksualno zlostavljaju
 - d) sve se rješava razgovorom i dogovorom
15. Imaš li saznanja o agresivnosti u obiteljima ostalih učenika?
- a) da, imam saznanja o tome
 - b) ne, nemam nikakvih saznanja o tome
16. Tko je prvi kome bi se obratio (obratila) za pomoć kada bi bio (bila) izložen (izložena) nasilju ili zlostavljanju općenito?
- a) prijatelju (prijateljici)
 - b) roditeljima
 - c) nekome u školi
 - d) liječniku
 - e) policiji
 - f) centru za socijalnu skrb
 - g) susjedima
 - h) rođacima
 - i) bratu ili sestri
 - j) nekome drugome (upiši kome): _____

*Prilog 2.
Anketa o pušenju, pijeđu alkoholnih pića
i sredstvima ovisnosti*

ANKETA O PUŠENJU, PIJENJU ALKOHOLNIH PIĆA I SREDSTVIMA OVISNOSTI

Uputa:

Često u školi, ali i ne samo u školi, slušate o štetnosti pušenja duhanskih proizvoda, pijenja alkoholnih pića i uzimanja ostalih sredstava ovisnosti. To je zbog toga što vam svi mi koji radimo u školi želimo pomoći da u svojem životu donosite za vas zdrave i kvalitetne odluke. A odluku često nije lako donijeti. Moramo imati valjane informacije kako bi odluka bila valjana. Da bismo došli do tih informacija, moramo vas pitati što mislite i koja su vaša iskustva. Stoga vas molimo da iskreno odgovorite na postavljena pitanja kako bismo na osnovi svih odgovora došli do važnih informacija koje će nam pomoći u donošenju odluka.

Spol: muški / ženski

Dob: _____

1. Smatraš li da je pušenje cigareta štetno za zdravlje?
 - a) da, štetno je
 - b) ne, nije štetno
2. Koliko učenika u srednjoj školi, prema Tvojem mišljenju, puši cigarete?
 - a) jedan od njih deset (10%)
 - b) dvoje od deset (20%)
 - c) troje od deset (30%)
 - d) četvero od deset (40%)
 - e) petero od deset (50%)
 - f) šestero od deset (60%)
 - g) sedmero od deset (70%)
 - h) osmero od deset (80%)
 - i) devetero od deset (90%)
 - j) svi učenici puše
3. Pušiš li i Ti cigarete?
 - a) da, redovito
 - b) da, ali samo ponekad
 - c) ne pušim uopće
4. Puše li cigarete i Tvoji roditelji/staratelji?
 - a) puše cigarete oboje
 - b) puši cigarete samo jedan roditelj/staratelj
 - c) ne puši cigarete nitko od mojih roditelja/staratelja

5. Koji je, prema Tvojemu mišljenju, glavni razlog zbog kojega učenici puše cigarete?
- da ispadnu važni pred vršnjacima
 - zbog toga što svi u društvu puše pa trebaju i oni
 - zbog toga što im to godi i sviđa im se
 - zbog toga što oponašaju odrasle i žele se osjećati odraslijima nego što jesu
 - nešto drugo (navedi):
6. Uzimaju li, prema Tvojemu mišljenju, učenici srednje škole sredstva ovisnosti (drogu)?
- da
 - ne
 - ne znam
 - znam, ali ne želim odgovoriti
7. Koja sredstva ovisnosti (drogu) najčešće uzimaju mladi (navedi)?
-
8. Imaš li saznanja o tome da mladi sredstva ovisnosti uzimaju i u školi?
- da, ponekad sredstva ovisnosti (drogu) uzimaju i u školi
 - nemam saznanja o tome
 - ne želim odgovoriti
9. Popiješ li koji put i Ti alkoholno piće?
- da, često
 - ponekad
 - ne, nikada
10. Dolaze li Tvoji prijatelji ili prijateljice u školu pod utjecajem alkohola?
- da
 - ne
 - ne znam
 - znam, ali ne želim odgovoriti
11. Koga bi preporučio (preporučila) za pomoć prijatelju ili prijateljici za kojega znaš da ima ovakve probleme (navedi)?
-
12. Imaš li Ti dovoljno informacija o mogućim posljedicama pušenja, pijenja i uzimanja sredstava ovisnosti?
- imam
 - nemam

13. Koje Ti informacije o tome nedostaju (navedi)?

14. Koji je, prema Tebi, najbolji način da dođeš do informacija o navedenom?
- a) da sam (sama) potražim što me zanima
 - b) da razmjenjujem informacije s prijateljima i prijateljicama
 - c) da nas sve u školi redovito informiraju o onome što je važno znati
 - d) znam sve što me zanima

*Prilog 3.
Instrument samovrjednovanja
(samoprocjene) rada*

INSTRUMENT SAMOVRJEDNOVANJA (SAMOPROCJENE) RADA

Ime i prezime (tko želi): _____

Ustanova: _____

Datum: _____

Uputa:

Samovrjednovanje (samoprocjena) vlastitoga rada važan je ispravilački mehanizam u radu. Izvor je to podataka o tome koliko pridonosimo i koliko smo uspješni u približavanju prije postavljenim ciljevima rada. S obzirom na teškoće na koje nailazimo u svojem stručnom radu, poduzimamo niz mjera i postupaka kojima želimo poboljšati kvalitetu rada, a time i dati doprinos kvalitetnijem odgojno-obrazovnom radu u cjelini. Stoga na ovome listiću iznosim mišljenje o svom mjestu i ulozi u kojoj radim.

Zadovoljstvo radom i emocionalni status

1. Opća procjena osobnoga zadovoljstva svojim radom:

1-----2-----3-----4-----5

nisam uopće zadovoljna (zadovoljan)

u potpunosti sam zadovoljna (zadovoljan)

2. Koliko sam uspješno ostvarila/ostvario planirane i programirane aktivnosti?

1-----2-----3-----4-----5

potpuno neuspješno

potpuno uspješno

3. Procjena osobnoga emocionalnoga stanja u ovome trenutku tijekom rada:

1-----2-----3-----4-----5

uopće se ne mogu opustiti

u potpunosti sam opuštena (opušten)

4. Opća procjena osobnoga zadovoljstva statusom u svojoj ustanovi:

1-----2-----3-----4-----5

nisam uopće zadovoljna (zadovoljan)

u potpunosti sam zadovoljna (zadovoljan)

5. Koliko sam zadovoljna/zadovoljan suradnjom s ravnateljem?

1-----2-----3-----4-----5

nisam uopće zadovoljna (zadovoljan)

u potpunosti sam zadovoljna (zadovoljan)

6. Mogu li popisati poslove i programska područja za koja sam isključivo ja zadužen/a i odgovoran/na?

7. Mogu li popisati poslove i zadaće kojima sam u svojoj ustanovi zadužena/zadužen, iako nisu moji poslovi?

8. Imam li kakve prijedloge u smjeru povećanja stupnja zadovoljstva poslom? Ovdje ih upisujem:

Vanjsko vrjednovanje

9. Od koga tražim vrjednovanje uspješnosti svoga rada?

- a) od kolega (kao superviziju)
- b) od učenika (klijenata)
- c) od ravnatelja
- d) od roditelja
- e) od vanjskih institucija
- f) ni od koga do sada

10. Imam li jasne ciljeve i prioritete u radu?

DA NE

11. Mijenjam li ciljeve i prioritete u odnosu na različite rezultate vrjednovanja?

DA NE

12. Koje instrumente samovrjednovanja koristim u radu?

Motivacija za rad

13. Što me u radu najviše motivira?

14. Koliko sam motivirana/motiviran za rad?

1-----2-----3-----4-----5

uopće nisam

u potpunosti jesam

15. Što me u radu najviše demotivira?

- a) plaća
- b) radno vrijeme
- c) (ne)suradnja s ravnateljem
- d) opis zaduženja
- e) uvjeti rada
- f) (ne)uspjeh u rješavanju problema
- g) nerealna očekivanja dionika
- h) nedostatak priznanja za uspjeh u radu
- i) nedostatak suradnje s nadređenim institucijama
- j) preopterećenost
- k) nešto drugo (upisujem): _____

16. Kako mogu utjecati na čimbenike koji me demotiviraju u radu?

Stručne kompetencije

17. Pitam li se jesam li dovoljno sposobna/sposoban za posao koji radim?

- a) ne, nikada
- b) da, ponekad

18. Koliko dionici imaju koristi od mogega rada?

- a) nedovoljno
- b) dovoljno
- c) i više nego što treba

19. Što poduzimam kako bih napredovala/napredovao u stručnim znanjima i vještinama?

- a) gotovo ništa
- b) samo ono što moram
- c) sve što mogu

20. Koliko poduzimam u smislu napredovanja u stručnim poslovima i zadaćama?

- a) nedovoljno
- b) dovoljno
- c) i više nego što treba

21. Koliko sam učinkovita/učinkovit u radu?

1-----2-----3-----4-----5

nisam uopće učinkovita (učinkovit)

u potpunosti sam učinkovita (učinkovit)

*Prilog 4.
Instrument vrjednovanja rada
(za korisnike)*

INSTRUMENT VRJEDNOVANJA RADA (za korisnike)

Uputa:

Molimo Vas da odgovorite na sljedeća pitanja kako bismo na temelju odgovora ubuduće mogli što bolje prilagoditi način rada potrebama klijenata. Anketa je anonimna. Zanima nas samo Vaše osobno mišljenje.

Hvala na suradnji!

1. Molimo Vas da na sljedećoj skali procjene izrazite svoje općenito zadovoljstvo načinom rada (označite znakom "X")?

1-----2-----3-----4-----5

nisam uopće zadovoljna (zadovoljan)

u potpunosti sam zadovoljna (zadovoljan)

2. Koliko ste zadovoljni komunikacijom tijekom rada (označite znakom "X")?

1-----2-----3-----4-----5

nisam uopće zadovoljna (zadovoljan)

u potpunosti sam zadovoljna (zadovoljan)

3. Mislite li da Vam je dolazak na savjetodavne razgovore pomogao u rješavanju problema zbog kojih ste došli (zaokružite slovo ispred jednog od ponuđenih odgovora)?

- a) da, pomoglo mi je u potpunosti
- b) da, pomoglo mi je djelomično
- c) ne, nije mi pomoglo

4. Ako imate kakvu primjedbu na rad, ovdje možete upisati:

5. Biste li komu drugomu tko ima problem preporučili ovakav oblik rada (zaokružite slovo ispred jednog od ponuđenih odgovora)?

- a) da, svakako bih
- b) možda
- c) ne, nikako ne bih

.....▶ *O autoru*

Siniša Brlas rođen je 4. listopada 1969. godine u Virovitici gdje je završio osnovnu i srednju školu. Potom je upisao studij psihologije na Odsjeku za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu gdje je i diplomirao 1995. godine s temom „Neki indikatori posebnosti likovnih umjetnika“.

U odgojno-obrazovnom sustavu napredovao je u zvanje stručnog suradnika mentora 18. siječnja 2006. godine.

Radno iskustvo stjecao je od 1995. godine kao stručni suradnik-psiholog u Osnovnoj školi “Vladimir Nazor” u Virovitici i Osnovnoj školi Petra Preradovića u Pitomači, u Centru za socijalnu skrb Virovitica (kao psiholog u referadi za brak i obitelj), u Policijskoj upravi virovitičko-podravskoj (kao službenik za skrb stradalnicima Domovinskog rata) te kao stručni suradnik-psiholog u Industrijsko-obrtničkoj školi Virovitica. Sada je zaposlen u Zavodu za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije kao voditelj Centra za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti.

Od 2000. do 2005. godine član je Povjerenstva za suzbijanje ovisnosti Virovitičko-podravske županije. Od 2000. godine član je stručnoga tima Centra za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti u Virovitici, a od 2005. godine i voditelj toga Centra u Zavodu za javno zdravstvo “Sveti Rok” Virovitičko-podravske županije.

Ima višegodišnje iskustvo i kao vanjski suradnik Centra za socijalnu skrb Virovitica u provedbi mjera nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi i pojačane brige i nadzora.

Niz godina radi kao vanjski suradnik Gimnazije Petra Preradovića u Virovitici, Strukovne škole Virovitica, Srednje škole Pitomača i Tehničke škole u Virovitici u nastavi psihologijske skupine predmeta, kao suradnik Učeničkog doma u Virovitici i Osnovne glazbene škole Jana Vlašimskog u Virovitici u pripremi pripravnika za polaganje stručnih ispita, te kao suradnik Hrvatske obrtničke komore Virovitičko-podravske županije i Otvorenog učilišta u Zagrebu u sustavu obrazovanju odraslih.

Od 2007. godine volontira kao psiholog u Domu za psihički bolesne odrasle osobe Borova.

Imenovan je sucem porotnikom Općinskog suda za mladež u Virovitici.

Ima višegodišnje iskustvo rada u ispitivanju javnog mnijenja u Republici Hrvatskoj (kao suradnik-anketar više agencija), kao i u izdavačkoj djelatnosti (bio je voditelj marketinga i prodaje prvih nezavisnih novina Virovitičko-

podravske županije pod nazivom “Fabula” te suradnik časopisa Matice hrvatske “Zavičaj”).

Posebno se ističe u humanističkom višegodišnjem radu s osobama koje su u doticaju sa sredstvima ovisnosti, i to kao član stručnoga tima Centra za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti u Virovitici, te na području zaštite djece i mladih u okviru provedbe mjera nadzora nad izvršenjem roditeljske skrbi i pojačane brige i nadzora kao voditelj više desetaka ovih mjera pri Centru za socijalnu skrb. Bavi se istraživačkim radom vezanim uz pitanja djece i mladih, autor je i koautor stručnih i popularnih članaka i tekstova u različitim stručnim časopisima i ostalim publikacijama (“Život i škola”, “Zavičaj”, “Školske novine”), te niza edukativnih i informativnih publikacija (brošure, bilteni, vodiči, letci, plakati, poster). Aktivno sudjeluje na konferencijama, kongresima i simpozijima.

Godine 2002. godine Zavod za školstvo Republike Hrvatske imenovao ga je voditeljem Stručnoga vijeća stručnih suradnika srednjih škola Virovitičko-podravske županije, a od 2006. godine voditeljem Međužupanijskog stručnog vijeća psihologa u osnovnim i srednjim školama Virovitičko-podravske, Bjelovarsko-bilogorske i Požeško-slavonske županije i na tim je dužnostima održavao niz stručnih predavanja i radionica na županijskoj, međužupanijskoj i državnoj razini.

Od 2000. godine nakratko je bio u Predsjedništvu Županijskog ogranka Matice hrvatske.

Od 2006. godine član je Upravnog odbora Društva psihologa Virovitičko-podravske županije i dopredsjednik Društva.

Završio je više edukacija, a posebno se ističe edukacija “Psihološka procjena; nalaz i stručno mišljenje psihologa” na kojoj je u organizaciji Centra za psihodijagnostički instrumentarij sudjelovao u Zagrebu tijekom 2006. godine.

.....▶ *Iz stručnih recenzija*

(...) U prva tri poglavlja autor izlaže temeljne informacije o zlouporabi sredstava ovisnosti, raširenosti te pojave kao i razinama pristupa u razumijevanju i pristupanju zlouporabi sredstava ovisnosti kao javnozdravstvenom problemu. Informacije sadržane u njima na razini su općih, temeljnih informacija koje bi trebao imati svaki stručni suradnik, javnozdravstveni djelatnik, ali i svaki učitelj i nastavnik u školi. Iz tih razloga, ne ulazeći u detaljnije i iscrpnije izlaganje pojedinačnih, specifičnih i predmetno ograničenih spoznaja u ovom području, autor se i zadržava upravo na toj razini. U poglavlju naslovljenom Preventivni programi u školi, autor opisuje mogućnosti rada s različitim socijalnim skupinama i dionicima pojedinih javnozdravstvenih problema, te iscrpno objašnjava ulogu i nužne aktivnosti koje trebaju obaviti pojedini nositelji preventivnih mjera kako u školi tako i u širem okruženju u kojem škola djeluje. Detaljno su objašnjene potrebne i poželjne (moguće) aktivnosti koje se događaju unutar škole - u razrednom odjelu kao i izvan njega u radu sa zaposlenim nastavnicima i stručnim suradnicima. Autor za svaku od ovih skupina nositelja, pored toga što iscrpno objašnjava njihovu ulogu i potrebni rad, predlaže i moguće primjere dobre prakse te im nudi, praktično organiziranim tematskim sadržajima, i primjere, uistinu kvalitetan priručnik za njihov budući rad. Pored aktivnosti u školi, izložene su i moguće aktivnosti izvan škole - kako u suradnji s roditeljima učenika, tako i u suradnji s nadležnim i pozvanim institucijama iz neposrednog okruženja u kojem škola djeluje, odnosno učenici žive.

U petom, također ključnom poglavlju, autor objašnjava i nudi moguće pristupe i rješenja javnozdravstvenih, prije svega problema ovisnosti, među djecom i mladima. U njemu se naglašava važnost poželjnih obilježja stručnjaka uključenih u različite programe, pri čemu se na prvo mjesto stavlja sposobnost razumijevanja i uživljanju u stanja (i probleme) drugih. Pored toga, autor za potencijalne korisnike ovog priručnika, koji ne moraju biti u cijelosti familijarizirani s tematikom savjetodavnog rada, izlaže osnovna načela, metode i tehnike savjetodavnog rada, ukazujući pri tomu na najčešće probleme i pogreške do kojih dolazi u savjetodavnom radu uslijed nedovoljnog znanja, vještina ili iskustva. U ovom dijelu priručnika autor detaljno navodi dva modela savjetodavnoga rada. Prvi prikazuje načelni model savjetodavnog rada s učenicima i moguće ga je koristiti kao osnovicu

bilo kojeg savjetodavnoga rada u školi. Drugi pak izlaže detaljno primjer modela koji je razvijen u Centru za sprječavanje i suzbijanje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo „Sveti Rok“ Virovitičko-podravske županije. U prilogu priručnika autor iznosi četiri praktična instrumenta i opisa postupaka koje je moguće koristiti i koji su prilagodljivi različitim posebnostima i ciljevima rada učitelja, nastavnika i stručnjaka različitih profila, a koji djeluju u području prevencije javnozdravstvenih problema.

Uz navedenu sadržajnu raznolikost koja čini ovaj priručnik važnim i značajnim posebice je važno napomenuti kako je cjelokupni sadržaj prožet nizom praktičnih primjera i iskustava iz prakse kojima se želi niz teorijskih koncepata i pojmova koji područje savjetodavnog rada čine uistinu zanimljivim i važnim područjem praktičnog rada psihologa i srodnih stručnjaka, što više približiti za razumijevanje. Upravo je ovakvim pristupom autora osigurano da će zainteresirani čitatelj moći konkretnije razumjeti ono što se izlaže, ali također i da će, ukoliko u svom neposrednom stručnom radu imaju potrebe za primjenom nekih od izloženih tema, u ovom priručniku na jednom mjestu moći pronaći niz korisnih informacija.

doc. dr. sc. Josip Burušić

(...) Vodič za pomoć mladima već svojim nazivom „Kako pronaći izlaz“ postavlja visoke standarde jer u svom sadržaju daje ne samo dijagnozu postojeće problematike koju obrađuje, već i recept za pokušaj rješenja. Kvaliteta vodiča svakako leži u činjenici da on predstavlja vlastiti rad voditelja Centra za prevenciju i suzbijanje ovisnosti Zavoda za javno zdravstvo Virovitičko-podravske županije, temeljen na vlastitim iskustvima u dugogodišnjem radu s ovisnicima, odnosno klijentima Centra.

Početak vodiča govori općenito o javnozdravstvenim problemima među djecom i mladima koji predstavljaju najosjetljiviji dio populacije. Tri javnozdravstvena problema (pušenje duhanskih proizvoda, alkoholizam i zlouporaba sredstava ovisnosti) posebno su istaknuta kao najznačajnija, što je u potpunosti ispravno.

Vodič je namijenjen stručnim osobama različitih profila koje se u svom radu susreću s mladima te im pruža pomoć u savjetodavnom smislu uputama za rad. Poglavlje preventivnog rada putem školskih programa obrađuje posebno rad s učiteljima i nastavnicima te razrednicima zbog njihove kompleksne uloge u provedbi školskih preventivnih programa. Posebno je obrađen rad s roditeljima, stručnim suradnicima, odnosno nadležnim institucijama i tijelima u okruženju koji ne moraju i nisu nužno u sustavu prosvjete, a imaju značajnu i nezamjenjivu ulogu u preventivnom radu s mladima. Takav pristup je u potpunosti opravdan zbog različitosti uloga koje imaju svi navedeni profili stručnjaka, odnosno institucija.

Specifičnost pristupa problemu određena je činjenicom da je autor kao profesor psihologije najprije radio u odgojno-obrazovnom sustavu, da bi kasnije prešao u zdravstveni sustav. Navedena činjenica daje mu za pravo da problematiku ovisnosti promatra iz oba kuta gledanja, mada je prvenstveno orijentiran na pokušaj stručnog psihološkog rješavanja problematike ovisnosti. To u sebi najprije uključuje preventivni rad s netaknutom populacijom mladih koji još nisu došli u doticaj sa sredstvima ovisnosti, odnosno rad po principu „bolje je spriječiti nego liječiti“. Navedeni pristup ima puno opravdanje pa vodič stoga sadrži metode i tehnike savjetodavnog rada u okviru provedbe školskog preventivnog programa (ŠPP-a).

Autorovo poznavanje praktičnog rada u sustavu zdravstva, iako po vokaciji nezdravstvene struke, vidi se u dijelu okvirnog programa savjetodavnog rada s klijentima koji uključuje čisto medicinske postupke

poput testiranja i retestiranja u svrhu utvrđivanja (ne)uspješnosti provedenog programa.

Ono što treba svakako posebno istaknuti, to je dio vodiča koji se odnosi na poglavlje o vrjednovanju i samovrjednovanju rada zbog važnih povratnih informacija o postizanju ili nepostizanju željenih ciljeva provedenim postupcima. Autorova želja da ovim vodičem u praktičnom smislu, a ne samo na razini teorije, ponudi određena rješenja vidi se po brojnim priložima na kraju vodiča u obliku vlastito osmišljenih i kreiranih anketa i instrumenata za procjenu rada.

Problem suzbijanja ovisnosti inače predstavlja multidisciplinarni rad prožet angažiranjem stručnjaka različitih profila. S obzirom na polivalentnost ovog vodiča, smatram da on u potpunosti zaslužuje pažnju prosvjetnih i zdravstvenih djelatnika, psihologa, pedagoga, ali i roditelja koji žele znati nešto više o problematici ovisnosti, te metodama njena sprječavanja, odnosno suzbijanja.

mr. sc. Miroslav dr. Venus

ISBN 978-953-55137-0-4

9 789535 513704